

Hiat laryngalny w językach bałto-słowiańskich¹

WOJCIECH SMOCZYŃSKI

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

*The article deals with the treatment of the so-called Laryngalhiat in Baltic and Slavonic. These are cases where a laryngeal was lost between a high vowel i or u and a suffixal vowel. This constellation is characteristic of zero grade formations based on roots of the type *CeḡH-/*CjeH- or *CeṽH-/*CueH-. When a vocalic suffix is added to a full grade root of the type *CeH-, the laryngeal leaves no trace (its loss leading to contraction or the rise of a secondary diphthong), whereas a similar situation involving the loss of a laryngeal after i, u produces a hiatus subsequently eliminated in Baltic and Slavonic by insertion of a homorganic glide j, u.*

WSTĘP

Terminu hiat laryngalny (niem. *Laryngalhiat*) używa się w odniesieniu do sytuacji, gdy spółgłoska laryngalna (lrg.) znajduje się w pozycji po samogłoskach wysokich *i*, *u* i przed samogłoską sufiksalną, schematycznie *iH-V, *uH-V. Taka konstelacja fonemów jest właściwa dla form wyrazowych na stopniu apofonicznym zanikowym (SZ). Chodzi tu o derywaty od pierwiastków typu *CeḡH-/*CjeH lub *CeṽH-/*CueH-, czyli takich, które zawierają w swym składzie dyftong plus lrg. Otóż traktowanie sekwencji *iH-V, *uH-V jest z gruntu odmienne od wypadku *eH-V, gdy sufiks wokaliczny dołącza się do pierwiastka na stopniu pełnym (SP) *CeH-. Podczas gdy w *eH-V lrg. znika bez śladu, co prowadzi do kontrakcji samogłosek (skutek dwojaki: długość kontrakcyjna lub wtórny dyftong, zależnie od jakości sufiksального V²), to w wypadku *iH-V, *uH-V zanik H pociąga za sobą hiat. Jego specyfika polega na tym, że nie jest on usuwany kontrakcją, lecz drogą wsunięcia po *i*, *u* homorganicznej spółgłoski ześlizgowej, czyli *j*, *u*. Skutkiem takiego traktowania są sekwencje 1. *[ijV], historyczne [ijV] na miejscu pie. *[iHV] oraz 2. *[uūV] > hist. [uvV] na miejscu pie. *[uHV]. Dla przykładu:

[ijV]: scs. *bŷenŭ* 'bity' z *bi.ḡe.no- < *b^hiH-eno-, formacja na SZ-V do *b^heḡH-C. Por. SZ-C *biti*, *bitŭ*.

[ijV]: lit. *bijóti(s)* 'bać się' z *bi.ṽā- < *bi.HaH- < *b^hiH-eh₂-, formacja na SZ-V do *b^heḡH-, wed. *bháyate*. Por. SZ-C łot. *bitiēs* 'bać się'.

[uūV]: scs. *zabŭvenŭ* 'zapomniany' (-en- analogiczne zam. *-on-), z *bu.ṽana- < *bhu.h₂a.no- < *bhuḡh₂-eno-, formacja na SZ-V do *b^hueḡh₂-. Por. SZ-C *byti*, *bylŭ*.

¹ Artykuł ten stanowi rozwinięcie referatu, jaki przedstawiłem w Komisji Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Krakowie w dniu 28 lutego 2001 r.

² Por. z jednej strony długości: łac. *lĕnis* 'łagodny' < *leh₁-en-; *mās* 'męczyzna, samiec' < *maHōs < *meh₁-ōs; *flōs* 'kwiat' < *b^hloHōs < *b^hleh₁-ōs. Z drugiej strony dyftongi: gr. *πλεῖστος* 'najliczniejszy' < *pleh₁-istHo-; lit. *dienŭ* 'cielna' < *dejn-i < *d^heh₁in- (wed. *dhenŭ* 'krowa' < *d^heh₁inu-); łac. *laeuus* 'lewý', gr. *λαῖ(ς)ός*, scs. *lĕvō* < *lāiyo- < *leh₁iyo-; lit. *saũsas* 'suchy' i scs. *suxō* < *saHuso- < *seh₂usos (gr. *(h)αῖος*); lit. *kāulas* 'kość' < *kauH.lo- < *kaHulo- < *keh₂ulo- (łac. *caulis*).

[uvV]: lit. *bùvo* 'był' z *bu. uā < *bhuh₂-eh₂-, formacja na SZ-V do *b^hueH-. Por. SZ-C *būti*, *būdamas*.

Jak widać, struktura sylabiczna form historycznych odpowiada strukturze prąjęzykowej: *bīje.nū* jak *b^hi.He.no-, **bū.ve.nū* jak *b^hu.He.no- itd. Historyczne spiranty *j*, *v* kontynuują wprawdzie prąjęzykowe ślizgi **i*, **u*, trzeba jednakże uwzględnić, że nie chodzi tutaj o fonemy dziedziczone wprost z prąjęzyka ie., jak np. w wypadku lit. *lejū* < *le₁iH-e-, *vejū* < *ue₁iH-e-, scs. *zovp* < *g^heuH-e-, lit. *sravà* < *sreu-, lecz o segmenty o charakterze wtórnym, powstałe dopiero w epoce, której ramy wyznacza osłabienie i zanik fonemów laryngalnych. Fonemy *j* i *v* sekwencji *ijV* i *uvV* uważamy więc za pośrednie świadectwo obecności lrg. interwokalicznej i w tym sensie odróżniamy je pod względem genetycznym od *j*, *v* ukazujących się po innych niż *i*, *u* samogłoskach.

Głównym celem niniejszego opracowania jest zewidencjonowanie, w miarę możliwości wyczerpujące, tych morfemów bałtyckich i słowiańskich, które zawierają ślizgi *i*, *u* na miejscu fonemów laryngalnych. Organizacja materiału jest następująca. Dla każdego morfemu tworzy się gniazdo apofoniczne, gdzie na pierwszym miejscu wymienia się allomorf z *ij*, *uv* właściwy dla SZ-V. Potem kontrastuje się go z długowokalicznym (*i*, *ū*) allomorfem z pozycji SZ-C, a to po to, by unaocnić fakt, że charakter nagłosu sufiksalnego, *V* lub *C*, przesądza o komplementarności tych dwu form stopnia zanikowego pierwiastków typu *e₁H/ieH* względnie *euH/ueH*. Z kolei wymienia się stopień *e* (SE) pierwiastka pie., zwykle w takiej formie, jaką podaje LIV (1998), i wyszczególnia się jego bałto-słowiańskie refleksy. Po SE następują – w niektórych hasłach – derywaty urobione od *i₁V*, *u₁V* stopniem *o* (SO). Dzielą się one na antewokaliczne (*ai-V*, *au-V*) i antekonsonantyczne (*ai-C*, *au-C*).

Gniazdo apofoniczne morfemu uwidacznia również, w jaki sposób formy prymarne z *i₁V*, *u₁V* generują swoje derywaty. Chodzi tu o trzy grupy form: 1. praesentia infigowane na SZ, 2. derywaty na stopniu wzdlużenia *i₁V*, *ū₁V* (oznaczone jako WSZ-V), 3. derywaty na stopniu *o* (SO). Infigowane sekwencje litewskie typu **Cin₁i*, **Cun₁u* przekształcają się fonetycznie w *Cij*, *Cuv* (*gīja*, *būva*), potem denazalizują się w *Cij*, *Cūv* (*gỹja*, *lỹja*, *būva*, *kliūva*). Tam, gdzie jest po temu okazja, zwraca się uwagę na obecność obocznych "praesentio₁ów na -na" (*gỹna*, *lỹna*, *būna*, *kliūna*), gdyż te ostatnie z powodu cyrkumfleksu i formantu -na muszą być uznane za produkt skrzyżowania typu innowacyjnego -(ỹ)ja, -(ū)va ze starszym typem -(i)na, -(u)na, który reprezentowały odziedziczone formacje infigowane, sięgające epoki sprzed zaniku antewokalicznych laryngalnych, np. **līna* z **li-n-H-e*, **būna* z **b^hu-n-H-e*. – Derywatami typu WSZ-V są w litewskim np. *palyjėti* ← *lij-*, *papjūvėti* ← *pjuv-*, w słowiańskim np. scs. *upijati sę* ← *pīj-*, *pokryvati* ← *krīv-*. – Gdy chodzi o derywaty na SO, to są nimi przeważnie dewerbalne nomina z formą pierwiastka *ai₁V* (← vb. *i₁V*) lub *au₁V* (← vb. *u₁V*), np. lit. *bajūs* od *bij-*, *gajūs* od *gij-*, *sajūs* od *sij-* oraz łot. *krava*, scs. *krovū* od **kruu-*, scs. *rovū* od *rīv-* (w skali całego materiału uderza stosunkowo słabsza reprezentacja typu *au₁V*).

Niekiedy się zdarza, że interesująca nas forma SZ-V nie jest dana w materiale. Wówczas WSZ-V jest brany za podstawę rekonstrukcji wewnętrznej, por. np. hasła **mij-*, **zij-*, **liu-*. W dotychczasowych analizach zdarzały się wypadki np.

relacjonowania *yj* formy *palyjėti* z *y* (*lyti*) albo *yj* prs. *lįja*. Podobnie przy *papjūvēti* wstawiano *ūv* w związek z *āu* vb. *pjāuti* (zob. np. Otrębski 1965: 366). Z kolei, gdy chodzi o słowiański, to np. *byvati* bywało analizowane według *byti* jako *by-vati* (zam. poprawnego **bū-ā-*). Tego rodzaju wypadki zostały w rubryce WSZ-V sprostowane.

Cztery ekskursy dołączone na końcu artykułu sygnalizują pewne innowacje morfologiczne, które zostały jak się zdaje pośrednio uwarunkowane hiatem laryngalnym. Są to: (1) praesens infigowane od pierwiastków anitowych typu *šļįja*, *srīva*, (2) sufiks nominalny -*ys* jako allomorf *-ijas*, (3) sufiks infinitiwu *-yti*, (4) sufiks słow. *-aviti*.

1. ŚLIZG *i* W POZYCJI *I.HV

1.1. *biĭ - I < *b^{hi}H-

SZ-V *biĭ-: lit. *bijóti(s)* 'bać się', łot. *bijāt(iēs)*, stpr. *biātwei*³ z **bi.ĭā-* < **bi.HaH-* < **b^{hi}H-eh₂-*.

SZ-C *bi-: łot. *bītiēs* 'bać się', prs. *bīstuōs* (⇒ intens. *bīstītiēs*), prt. dial. *bīduōs* (obocznik do *bijuōs*).

SE **b^{he}iH-* 'in Furcht geraten' (LIV 58), por. wed. *bháyate* 'boi się, lęka się'.

Drw. **bai-V**: 1. ps. **boja-*, scs. *bojati sę* 'bać się' (prs. *bojītū sę*) wygląda na reflexivum, które dotworzono do **bojati*, formy mającej wcześniej wartość przechodnią (caus. 'straszyć') w stosunku do ps. *bĭĭ-*, por. wyżej lit. *bijóti(s)*⁴. – 2. stpr. *pobaiint* caus. 'ukarać'. – 3. lit. *bajūs* 'strachliwy, bojaźliwy'; *bajū*: *Mirt nebus bajū* 'Umrzeć nie będzie strasznie'.

Drw. **bai-C**: *ĭbaidyti* caus. 'nastraszyć, zastraszyć' (łot. *baĩdīt* 'straszyć'), *báimē* f. 'bojaźń, strach', *baisā* 'strach' (⇒ *baisūs* 'straszny'), *bailys* m. 'człowiek lękliwy, tchórzliwy'.

1.2. *biĭ - II < *b^{hi}H-

SZ-V *biĭ-: 1. scs. *bĭjenū* 'bity' z **bi.ĭe.no-* ⇐ **b^{hi}H-eno-*, 2. scs. *bĭjetū* 'bije' (ESJS 63, Stang 1942, 46) < **bi.ĭe-* ⇐ **b^{hi}H-e-*, wtórn timer zmienione na scs. *bĭjetū* przez wyrównanie do inf. *bi-C* (zob. niżej *brijetū*).

SZ-C *bi-: 1. scs. *biiti* 'bić', *bitū* 'bity', *nizūbiti* 'strącić w dół', *ubiti* 'zabić', *zabiti* 'zatluc', 2. łot. *bīt* 'schieben', iter. *bīdīt* 'schieben, rücken, schiebend stossen; stopfen', lit. dial. *býdyti* 'zmuszać do wstania, płoszyć, pędzić' (zob. Urbutis 1981: 109).

SE **b^{he}iH-* 'schlagen' (LIV 57).

Drw. ***bai-V**: scs., *razboi* m. 'napaść, rozbój', *uboi* m. 'zabójstwo'; słow. *°bojĭ*, pol. *bój* (znacz. etym. 'bicie się').

³ Czytaj [biját:vei].

⁴ Mniej prawdopodobny jest charakter odziedziczony osnowy słow. *boj-*, mianowicie jako kontynuacja perfectum pie. **-b^{ho}iH-* (por. wed. *bibhāya-*), jak to się zwykle w literaturze przyjmuje (zob. Vaillant 1966: 393) i ostatnio ESJS 72.

1.3. *b_ij- III < *b^hi_h-

SZ-V *b_ij-: łot. *biju* prt. 'byłem'. Odwołując się do zaświadczonego w optatiwie słów. *bimū* (1. pl.), *bi* (2.3. sg.) antekonsontantycznego SZ *b_i-, można według przyjętej tu zasady analitycznej sprowadzić *b_ij-ā- do *b^hiH-eh₂-, zaś *b_i-C do *b^hiH-C. Jeśli teraz w świetle równoznacznego allomorfu *b^huh₂-V (por. lit. *buvaū*, stłot. *buvu*, scs. *buvenū*) sprecyzujemy H pierwiastkowe jako h₂, to otrzymamy *b^hi_h-V, czyli SZ do *b^hjeh₂-.⁵ To w powiązaniu z faktem występowania wariantu *b^hjeh₂- / *b^huh₂- także w germańskim, celtyckim i italskim (zob. LIV 83) prowadzi do hipotezy, że w dialektach zachodnioindoeuropejskich pwk. *b^hjeh₂- 'rosnąć, powstawać, stawać się' rozszedł się drogą dysymilacji wargowych, b^hu > b^hi⁶, na dwie postacie, i że obie one są używane w językach bśl. komplementarnie w paradygmacie czasownika 'być', mianowicie w jego formach słabych. Dalej, jeśli słuszna jest hipoteza, że w formach conditionalis stlit. na -*biau* '-bym', -*bei* '-byś', *-*bi* '-by' (pl. -*bime*, -*bite*)⁷ zawarty jest czasownik posiłkowy *b_ij-ā-, to przy uwzględnieniu kontrakcji *b_ijau > -*biau* (1 sg.), *b_ijai > -*bei* (2 sg.) oraz apokopy *b_ijā > *-*bi* (3. os.) znajdziemy w tym dowód na pralitewsko-łotewską metrykę tematu *b_ijā-⁸.

1.4. *b_ij- < *b^hriH-

SZ-V *b_ij-: ps. *b_ijētū sę 'goli się' < *b_i.iē- < *b^hriH-e-; scs. *brijetū* sę jest formą młodszą; jej długie *i* pochodzi z wyrównania do inf. *bri*-C (por. wyżej *bijetū* obok *bijetū*)⁹.

SZ-C *b_ir-: scs. *briti* sę 'golić się' (*britva* f. 'brzytwa, przyrząd do golenia'), sch. arch. b_iriti, b_irijem, wtórnie b_irijati.

SE *b^hre_iH- 'schneiden' (LIV 77). W ps. znaczenie zostało ograniczone do 'ścinać zarost'.

1.5. *g_ij- I < *g^wi_h-

SZ-V *g_ij-: 1. lit. *atgijo* 'odżył', *ižgijo* 'wyzdrowiał', łot. *dziju* z *g_i.iā- < *g^wi_h-eh₂-, 2. drw. *pagijēlis* m. 'ozdrowienie', 3. lit. prs. infigowane *gỹja/gỹja* 'zdrowieje' z *g_i-n-_i- (forma oboczna *gỹna* ze skrzyżowania starszego *g_ina < *g^wi-n-H-e i młodszego *gỹja*).

⁵ Por. *g^wi_h- do *g^wjeh₂- 'żyć' s.v. *g_ij-.

⁶ Inni przyjmują, że dysymilacja nastąpiła w temacie *b^hu-je- i że była ona indukowana sufiksalnym -i-, > *b^hi-je-, zob. Klingenschmitt (1982: 222, przyp. 72) i LIV 84. Na to trzeba powiedzieć, że w odniesieniu akurat do języków bałtosłowiańskich model *b^hu-je- się nie sprawdza, ponieważ unika się tu (przynajmniej w czasowniku prymarnym) łączenia sufiksu -je- z pierwiastkami zakończonymi na -ū- i -i- (< *uH-, *-iH-), por. np. brak *†rỹja* do *†rỹti* 'hykać, pożerać', *†lỹja* do *†lỹti* 'padać (o deszczu)'.

⁷ Por. *nusidētumbiau*, *būtumbai*, *tarnautumbime*, *sakiūtumbime*, Zinkevičius (1981: 122n).

⁸ Dokładniej o tym Smoczyński (2001:51, 224n). Tam też o wcześniejszych próbach objaśnienia łot. *bij-V*.

⁹ Dlatego nieprawdopodobny jest wywód *brijetō* z pie. *b^hriH-je- w LIV 77. Co do sekwencji -iH-je- zob. uwagę w przyp. 6.

SZ-C *gī-: 1. lit. *atgýti* ‘odżyć’, łot. *dzīt* ‘zdrowieć’, scs. *ožiti* ‘ożyć’ < *g^wiĥ₃-C¹⁰. 2. *gýdyti* ‘leczyć’ (znac. etym. ‘sprawiać, że ożywa, zdrowieje’), *gývas* ‘żywy’.

SE *g^weĭĥ₃- < *g^wiĕĥ₃- ‘leben’ (LIV 192), por. gr. βέομαι ‘będę żył’, z pochodzenia coniunct. *g^weĭĥ₃-o-.

Drw. **gai-V**: 1. lit. *gajūs* ‘łatwo, szybko gojący się, wracający do zdrowia’, *atgajūs* ‘żwawy’. – 2. W słowiańskim od antewokalicznego allomorfu *giĭ-, ps. *žj-V (por. lit. *gijo*) utworzono SO *goj-*: caus. *gojiti ‘przywracać do życia’, refl. *gojiti sę ‘goić się - o ranie’ (por. wyżej *bojati sę*). Tylko z synchronicznego punktu widzenia *gojiti* przedstawia się jako drw. kauzatywny do *žiti* intr. ‘żyć’ < *g^wiĥ₃-C¹¹.

Drw. **gai-C**: lit. *gaivā* f. ‘żywność’¹². (Fakt, że nie ma refleksów bałtyckich *geĭ-V/ *gei-C, wyklucza ewentualność derywacji *gai-* od osnowy na SE).

1.6. *giĭ- II < *g^wiĥ-

SZ-V *giĭ-: lit. *gijā* f. ‘nić w osnowie tkaniny’, łot. *dzija* ‘nić, przędza’ z *gi.Hā < *g^wiĥ-éh₂. Por. wed. *jyā-* f. ‘cięciwa łuku’, gr. hom. βίος m. ‘łuk’ (znac. etym. ‘zaopatrzony w cięciwę’) < *bi.ĭó- < *g^wiĥ-ó-.

SZ-C *gī-: lit. *gýsla* f. ‘żyła’, serb. *žica* f. ‘nić, dratwa’ < *gikā.

SE *g^wiĕĥ-, por. wed. *jyā* f. ‘cięciwa łuku’ (Mayrhofer EWAIA₁ 603).

1.7. *gliĭ- < *gliĥ-

SZ-V *gliĭ-: ps. *glijĭ, ros. dial. *glej* ‘głina, gliniasta gleba, ukr. *hlej* ‘muł, glina, błr. *hlej* ‘muł pod wodą’ (zapożyczone w pol. *glej* ‘warstwa gleby o zabarwieniu popielatym’ (zob. Sławski SEJP₁ 282, Bańkowski I 430).

SZ-C *gli-: 1. lit. *glýtūs* ‘gładki, równy’, łot. *glīts* ‘glatt, nett, zierlich, hübsch’, 2. słow. *glina* ‘Lehm’.

SE *gleĭĥ- ‘bestreichen, kleben bleiben’ (LIV 168): lit. *glejū* (ob. *glieju* prt. *gliejaũ*, inf. *gliēti* obok dial. *glieti*) ‘smarować, wyrównywać smarując; lepić, gliną dziury wypełniać, kleić’, refl. ‘lepić się (do czego), lgnąć’.

Drw. *glaj-V: lit. *glājus* m. ‘płyn o lepkiej konsystencji’ (LKŽ).

N.B. Śladem po starym prs. infigowanym *gli-n-H-é- => lit. *glinū*, resegmentowanym jako *glin-ū*, jest neopwk. **glin-**, por. prt. *gliniaũ*, inf. *gliñti*, zwykle z praeverbiami *ap-*, *už-* ‘oblepić, zalepić (gliną)’, zob. LKŽ.

¹⁰ SZ typu *gy-C* tkwi być może w złożeniu nominalnym lit. *dveigīs* ‘dwulatek (o koniu)’. Złożenie to da się bowiem zinterpretować jako ‘dwa (lata) żyjący’, mianowicie przy założeniu, że człon *-gy-*s stanowi alternatywę antewokalicznego allomorfu *giĭ-V, pbałt. *gijās ‘żyjący’, który kontynuował pic. nomen *g^wiĥ₃-ó-, por. gr. βίος ‘życie, sposób życia; środki do życia, żywność; zboże’. Zob. też Ekskurs III.

¹¹ Zwraca uwagę brak lit. *gajyti. Słowiańskiemu *gojiti* odpowiada co do znaczenia lit. *gýdyti* (zob. wyżej).

¹² Na podstawie *gaiv-* wynikłego z reanalizy *gaiv-* + *-a* urobiono następnie vb. *gaivinti* ‘cucić’ i nomina *gaivalas* ‘żywiol’, *gaivūmas* m. ‘ożywienie’.

1.8. *gnij- II < *gniH-

SZ-V *gnij-: ps. *gnijetŭ prs. 'gnijs' z *gniH₁-e-.

SZ-C *gni-: scs. (sŭ)gniti '(z)gnić' < *gniH₁-C. Przez wyrównanie *gnij- do inf. gni-C powstało prs. gnijetŭ (por. wyżej bijetŭ przy biti, brijetŭ przy briti).

SE *gnejH-. Brak w LIV. Co do typu pwk. zob. wyżej *b^hejH- i niżej *lejH-, *pejH-.

Drw. *gnaĭ-V: scs. (sŭ)gnojiti caus. '(z)gnoić'¹³ (postvb. scs. gnoi, -ja m. 'gnój').

Drw. *gnaĭ-C: scs. gněvŭ 'gniew, Zorn'¹⁴. Co do sufiksu por. lit. gaivà s.v. gij- I.

1.9. *kij- < *k^hih₁-

SZ-V *kij-: ps. *čijŭ < *k^hih₁-e- 'wypoczywam', prs. do čiti. Por. *bĭjŭ :: biti, *lĭjŭ :: liti, *vĭjŭ :: viti.

SZ-C *kī-: scs. počiti 'odpocząć' (do tego nowe prs. počijŭ) < *k^hih₁-C. Por. jeszcze scs. čilŭ, sch. čĭo, zes. čilŭ 'żwawy, dziarski' (znaczn. etym. 'wypoczęty').

SE *k^hġeh₁- 'ausruhen' (LIV 352), por. awest. šīiāmā 'cieszyć się'. W słow. brak SE *ča- z *kē- < *k^hġeh₁- albo z *kġā- < *k^hġoh₁-¹⁵. Por. łac. quiētus 'spokojny, uspokojony; pokojowy; prywatny' < *k^hġeh₁-to- (do stawest. šīiāta- 'szczęśliwy', stpers. šīyāta- ts.), pf. quiēuī < *k^hġē-uaġ (LIV 353). Co do typu pwk. por. *g^hġeh₃- s.v. gij- I.

Drw. *kaġ-V: scs. pokojiti 'uspokoić, pokrzepić, posilić', pokojiti zakona 'wypełnić prawo'¹⁶, stpol. koji się 'ziębnie, ochładza się', koji się choroba 'łagodnieje' (ps. caus. ze znaczn. etym. 'powodować, że znajduje spokój', por. Sławski SEJP_{II} 329). Od tego pokojī m. 'spokój, pokój' jako postvb.

1.10. *krij- < *kriH-

SZ-V *krij- : 1. łot. krijāt (< *kriH-eh₂-) 'schinden; den Schlitten mit Lindenholz füttern; Garn auf einen Haspeln aufwinden' (ME_{II} 278), 2. łot. kria f. 'kora lipowa, łyko lipowe, Lindenborke; otok, obręcz sita, Bastrand eines Siebes, Riegensiebes; koszyk z łyka lipowego, Korb aus Lindenborke; deseczka lipowa, Lindenbrett' (ME_{II} 277; do tego krijuôt 'schinden' jako młodsze denom.).

SZ-C *krī-: 1. lit. krytīs, -ties f. 'sieć do zagarniania ryby; czerpak na ryby', z metatonią: krytīs, -tiēs f. 'kra lodowa' (znaczn. etym. 'kawał, który się oddzielił'). – 2. cs. krinŭ m. albo krina f. 'drewniane naczynie, kadź na wodę', scs. okrinŭ m. ts. (o tym inaczej ESJS 365: od *(s)kreġ- aniŭowego).

SE *kreġH-, to z przekształcenia pie. *kreh₁- 'sieben, trennen', por. LIV 327. Do SZ *kriH- dotworzono w bałtyckim techniką vġddhi nowy SP *kreġH-, stąd lit. dial.

¹³ Historycznie biorąc, jest to więc derywat od prs. na -ġ-, nie zaś na -iġ-, jak u Vaillanta (1966: 417).

¹⁴ Co do rozwoju znaczeniowego zob. Sławski SEJP_I 304, ESJS 182.

¹⁵ Chyba, że zwiążemy z tym pierwiastkiem wtraz časŭ 'czas', przy założeniu budowy ča-sŭ i znaczenia etymologicznego 'przerwa, chwila wytchnienia' (?). ESJS 98 s. v. časŭ takiej filiacji nie bierze pod uwagę.

¹⁶ Derywat od prs. na -ġ-, nie zaś -iġ- (inf. -ī-), jak u Vaillanta (1966: 417). Zob. wyżej gojiti, gnojiti oraz niżej *krojiti, *lojiti, pojiti.

krejū (*kriejau*, *kriēti*) ‘zbierać z powierzchni; łowić w płynie’, łot. *kreju* (*krēju*, *krīet/krīēt*) ‘zbierać śmietankę z powierzchni mleka’.

Drw. **kraĭ-V**: 1. lit. nomen *krājus* m. ‘boki sita, rzeszota; obręcz’. – 2. ps. **krojiti*, pol. *kroić* ‘oddzielać, używając ostrego narzędzia’, ros. *krojú*, *kroítb* ‘przesiewać zboże’, słń. *krojím*, *krojíti* ‘łupać, drzeć’¹⁷, scs. *okrojenije* n. ‘obrzezanie’. SW do *kroj-* widać w scs. *krai*, -ja m. ‘brzeg, skraj’.

Drw. **kraĭ-C**: łot. *kraistū* ‘rahmen, schmänden, den Rahm, die Sahne von der Milch schöpfen’, überhaupt ‘abschöpfen von oben; oberflächlich machen’ (ME_{II} 256), lit. *kraūtis* m. ‘kosz, krobia’.

1.11. *liġ- I < *liH-

SZ-V ***liġ-**: 1. łot. *lija* prt. ‘padał deszcz’, lit. *įsilįjo* prt. ‘zaczęło na dobre padać’ < *li.ġā- < *liH-eh₂-, 2. lit. prs. infigowane *lįja/lįja* ‘pada deszcz’ < *li-n-ġ- (forma oboczna *lįna* ze skrzyżowania *lįna < *li-n-H-e i *lįja*), 3. nomina: *liġimas* m. ‘ulewny deszcz’, *liġungas* dial. ‘deszczowy, słotny’, *liġundra* f. ‘złódz (czas, gdy deszcz pada i zamarza)’.

WSZ-V ***liġ-**: lit. *palųjėti* ‘połać (o krótkotrwałym deszczu)’ ⇐ *liġ-ē-¹⁸.

SZ-C ***li-**: lit. *lįti* ‘(o deszczu) padać, lać’ = łot. *līt* (do tego prs. *līst*); lit. *lįdyti* caus. ‘trzymać na deszczu, aby zmokło’.

SE ***leġH-** ‘gießen’ (LIV 363): lit. *leġū*, *lįeti* ‘lać, wylewać’, łot. *leju*, *liēt* (nowe caus. lit. *lįedinti* caus. ‘sprawiać, że się leje, wylewa, przelewa’).

Drw. **laġ-V**: lit. *ātlaja* f. albo *ātlajis* m. ‘odlew, melizna, miejsce płytkie w jeziorze’, *ātlajus* m. ts., *užūolaja* f. ‘zalewisko nadrzeczne’.

Drw. **laġ-C**: lit. *laistyti* iter. ‘polewać, podlewać; wylewać tży’¹⁹.

N.B. Por. uwagę o *ilajai* m.pl. ‘głina do zalepiania dziur’, *laītas* m. ‘klepisko gliniane’ na końcu części I.

1.12. *liġ- II < *liH-

SZ-V ***liġ-**: 1. ps. ***liġo** prs. ‘leję’, ros. *l’ju* wraz z łot. dial. *lij* ‘pada deszcz’ (Endzelin 1922: §609), z *li.ġe- < *liH-é-, 2. ps. ***liġati** z *liH-éh₂-, co jest implikowane obecnością SW *lijati* (por. wyżej łot. *lija*).

¹⁷ Dwuznaczna formacja na SO: bądź causativum do **krīnōti* się ‘odrywać się, odłączać się, odstawać’ (to zbudowane na starym prs. infigowanym **krīnō* < **krī-n-H-é-*), bądź iterativum do ps. **krejō* (por. łot. *kreju*).

¹⁸ Wzdłużenie uwarunkowanego laryngalną stopnia zanikowego -*ij-* w -*ij-* zachodzi również w *pavyġėti* (s.v. **uiġ-* I). Odpowiednie -*ui-* ⇒ -*ū-* w *papijūvēti* (s.v. **pjiu-*) i *pasiūvēti* (s.v. **sju-*). Samogłoska *i* jest przed naszym wtórnym *i* traktowana tak samo jak przed innymi spółgłoskami i to bez względu na to, czy są to resonanty, por. *pagyġėti*, *pamyġėti*, *patryġėti*, *pakylėti*, czy obstruenty, por. *pabrydėti* (*brid-* ⇐ *bred-*), *paskrydėti*, *pasyldėti* (**slid-* ⇐ **sleid-*), *pakrypėti* (**krip-* ⇐ *kreip-*), *palypėti*, *panyšėti* (**niš-* ⇐ *neš-*), *paityėti* (**lit-* ⇐ *leit-*), *pamygėti*, *pavyzdėti* (**vizd-* ⇐ *veizd-*), *pavyžėti* (**viž-* ⇐ *vež-*). Szczegóły u Otrębskiego (1965: §616nn.), choć trzeba zauważyć, że wskazywane przez autora osnowy prymarne tych duratiwów pozostawiają czasem do życzenia, por. *krỹpsta* dla **krypėti*, *liēčia* dla **lytėti*, *slyšta* dla **slydėti*.

¹⁹ Akut wzorowany na osnownym *lieti*, dla polaryzacji względem *laistyti* ‘mazać, smarować, obrzucać mokrą gliną’ (*lįistti*).

WSZ-V ***lij-**: scs. *lijati* ‘lać, -lewać’²⁰, wtórne intens. na -vati: *izlivati* ‘wylewać’.

SZ-C ***li-**: scs. *liti*, sch. *liti* (*se*), dial. *lŕiti*, stpol. *olic* ‘lać’.

SE ***lejH-** ‘gießen’ (LIV 363): scs. *lěp* ‘leję’ < ***lejH-je-** (zob. też wyżej ***lij-** I).

Drw. ***laĭ-V**: ps. **lojiti* iter. ‘lać, wylewać’, od tego scs. *lojt*, -a m. ‘lój’, słh. *lôj*, czes. *lůj* jako postvb. (znaczn. etym. ‘płynny, lejki tłuszcz’).

Brak w słow. SO ***lě-C**.

1.13. ***mij-** < ***miH-**

SZ-V ***mij-**: łot. *miju* prt. do *mīt* ‘zmieniać, wymieniać’, < ***mi.jā-** < ***miH-eh₂-**.

WSZ-V ***mij-**: słow. *mijati* ‘przemijać (o czasie)’ – zakłada prs. prymarne ***mījō** (sę) ‘zmieniam się’?

SZ-C ***mī-**: 1. łot. *mīt* ‘tauschen’, refl. *mītiēs* ‘mit einander tauschen, abwechselnd sich bewegen, wechseln, sich verändern’; iter. *mīstīt* ‘öfters tauschen’ < ***mī-stī-**. – 2. scs. *minōti* ‘przeminać (o czasie)’.

SE ***mejH-**. LIV 383 wymienia tylko aniłowe ***mej-** ‘wechseln; tauschen, ändern’ (wed. *vī mayante* 3 pl. ‘zmieniają się’). W łotewskim prs. ***meju**²¹ zastąpione przez *miju* skutkiem wyrównania do prt. *miju*.

Drw. ***maĭ-C**: 1. lit. *atmainà* f. ‘zmiana’, *mainai* m. pl. ‘odmiana księżycy’²², 2. scs. *mēna* f. ‘wymiana’.

1.14. ***nij-** < ***niH-**

SZ-V ***nij-**: łot. *niju* prt. do *nīt*, *nīt* < ***ni.jā-** < ***niH-eh₂-**.

SZ-C ***nī-**: łot. *nīt*, *nīt* ‘wykonywać ruch kołowy’, *sviestu nīt* ‘ubijać śmietanę na masło’.

SE ***nejH-** ‘führen, leiten’, por. wed. *náyati* ‘prowadzi’, het. *nēanzi* 3pl. ‘kierują (powożą), posyłają’ (LIV 406). W łotewskim prs. ***neju** zastąpiono przez *niju* skutkiem wyrównania do prt. *niju*. W LIV brak wzmianki o vb. łot.

1.15. ***pij-** I < ***pih₃-**

SZ-V ***pij-**: scs. *pĭjetŭ* prs. ‘pije’ < ***pih₃-e-** (allomorf ***pih₃-** z metatezy ***ph₃i-**), por. ros. *pĭju*, *pĭješb* (inf. *pĭtĭ*), *pĭjányj*, ukr. *pju* (inf. *pýty*)²³.

WSZ-V ***pīj-**: scs. *upijati sę* ‘upijać się’ (wtórne intens. na -vati: *opivati sę* ts.²⁴, do czego *pivo* n. ‘napój’ jako postvb.).

²⁰ Warto zbadać, czy *lijati* nie może być refleksem ps. ***lij-ē-**, tj. formacji paralelnej do lit. *paĭjėti*, zob. wyżej.

²¹ Por. łot. *meju* do *mīet* ‘wbijać pal, pale’.

²² Brak akutu jest dowodem na to, że nomina te derywowano od SZ-V ***mij-**, a nie od SE-C ***mēj-**. LIV 383 podaje tylko aniłowe ***mej-** ‘wechseln; tauschen, ändern’.

²³ Inaczej Stang (1942: 46), który (niesłusznie) operuje pierwiastkiem aniłowym ***peĭ-**.

²⁴ Por. sc. *posmivati sę* obok starszego *posmijati sę* ‘naśmiewać się’. Wtórny sufix -vati pochodzi z resegmentacji zaszłej w typie *oplivati* scs. ‘opluwać’ ⇒ *opli-vati* (według *pli-ŋoti* ‘plunąć’), *počivati* ‘odpoczywać’ ⇒ *poči-vati* (według **poči-ŋoti* ‘spocząć’).

SZ-C ***pī-**: scs. *piti* ‘pić’.

SE ***peh₃-** ⇒ ***peh₃-i-** (por. notację ***peh₃(i)-** ‘trinken’ w LIV 417).

Drw. ***paĭ-V**: słow. *napojiti* caus. ‘dać pić, napoić’²⁵ (postvb. *napojĭ*, -a m. ‘napój’, por. wyżej *lojĭ* ‘łój’).

1.16. ***piĭ-** II < ***piH-**

SZ-V ***piĭ-**: 1. lit. *pĭjo* prt. do *pŷti* (zob. niżej), 2. prs. infigowane *pĭja* ‘wzbiera mlekiem’ < ***pi-n-i-**²⁶, od ***pi.ĭe-** < ***piH-é-**.

SZ-C ***pī-**: 1. lit. *pŷti* ‘wzbierać mlekiem (o wymionach krowich)’, *išpŷti* ‘rozmoknąć (o gruncie, drodze)’; *pŷdyti* caus. ‘masować wymię przed dojeniem, aby napłynęło doń mleko’, 2. ps. ***pitŭ** ‘syty, nasycony’ < ***piH-tó-**, które dało podstawę vb. denom. scs. *pitēti sę* ‘sycić się, żywić się’ (od tego caus. *pitati* ‘sycić, żywić, karmić; wychowywać’) oraz sb. scs. *pišta* f. ‘pokarm’, sch. *pĭča*, stpol. *pica*²⁷.

SE ***peĭH-** ‘anschwellen’ (LIV 419), por. wed. *páyate* ‘tryska (o mleku)’. Allomorf na SO może tkwić w lit. *píenas* m. ‘mleko’ < ***pāĭna-** < ***pojH-no-** (zob. *síena* s.v. *siĭ-* II).

Brak w lit. SO ***paĭ-** od *pij-*.

1.17. ***priĭ-** < ***priH-**

SZ-V ***priĭ-**: słow. ***priĭjo** ‘okazują przyjaźń, przychylność’ – implikowane obecnością iteratywu na SW *prijati* ‘sprzyjać komu, być komu przychylnym’²⁸. Rekonstrukcja ***pri.ĭe-** < ***priH-é-**. Por. wed. *priyá-* ‘miły, pożądany; swój, do swoich zaliczany’ (obok prs. *prināti* ‘cieszy się czymś, jest zadowolony; rozkoszuje się czymś’ < ***pri-né-H-ti** (Mayrhofer EWA_{IA}_{II} 189).

Por. odpowiedni SZ do ***b^heiH-**, ***leiH-**, ***ueiH-**.

SZ-C ***pri-**: w bsl. niezaświadczony. Por. wed. *priṭá-* ‘przyjaźnie nastrojony’ < ***priH-tó-**, *priṭi-* f. ‘radość, zadowolenie’ < ***priH-tí-** (Mayrhofer EWA_{IA}_{II} 181).

SE ***preĭH-** ‘erfreuen, Liebes erweisen’ (LIV 441): prs. cs. *prějō*, stczes. *prěju* (Trautmann 1923: 231). W bałtyckim jest łot. *priēks* ‘radość’ (ME_{III} 393) < ***prēĭ-ka-**. Co do budowy por. łot. *spēks* ‘siła, moc; mnóstwo’, lit. *spēkas* ‘siła, moc’ (do *spėju*, *spėti* ‘mieć wolny czas’, *suspėti* ‘zdążyć’ < ***speh₁-**) i scs. *znakŭ* ‘Kennzeichen’ < ***znō-ka-** (do *znajō*, *znati* ⇐ ***ġneh₃-** ‘poznać’).

²⁵ Derywat od prs. na -*ġi-*, nie zaś -*ii-* (inf. -*i-*), jak u Vaillant (1966: 417). Zob. wyżej *gojiti*, *gnojiti*, **krojiti*, **lojiti*.

²⁶ Wątpliwa jest rekonstrukcja *pŷja* jako ***piH-ĭé-** w LIV 419/ Przy regularnej kontynuacji danej praformy musieliśmy otrzymać akutowane *†pŷja*. Forma taka byłaby całkiem nieregularna, ponieważ bałtycki nie łączy sufiksu -*ĭelo-* z osnowami na *-*iH-*, por. przyp. 6.

²⁷ Sporna jest przynależność ps. ***pirŭ**, scs. *pirŭ* ‘ugoszczenie, Gastmahl’; równie dobrze może należeć do scs. *piti* ‘pić’.

²⁸ Wobec faktu, że *prijati* niczym nie odróżnia się od iteratiwów jak scs. *lijati* ⇐ ***liĭ-** (s.v. ***liĭ-** II) oraz lit. *palyjėti* ⇐ ***liĭ-** (s.v. ***liĭ-** I), słow. *mijati* wobec łot. *miju* (s.v. ***miĭ-**), scs. *upijati sę* wobec *pĭjetŭ* (s.v. ***piĭ-** I) nie widać potrzeby przyjmowania za Vaillantem (1966: 293) zapożyczenia z goc. *frijōn* ‘być przyjaznym’.

1.18. *rij- I < *riH-

SZ-V *rij-: 1. łot. *riju* prs., *riju* prt. do *rīt* (zob.), lit. *nurījo* prt. ‘połknął, pożarł’, z *ri_h₂-e-, -eh₂-. 2. lit. prs. infigowane *rīja/rīja* < *ri-n-i- (forma oboczna *rīna* ze skrzyżowania *rīna < *ri-n-H- i *rīja*), 3. nomina: lit. *rijikas* m. ‘żarłok’, *rijimas* m. ‘żarcie, pożeranie’.

SZ-C *rī-: lit. *rīti* ‘łykać, pożerać’, łot. *rīt* ts. (intens. *rīstīt* ‘szybko pożerać’)²⁹.

SE *reh₂- ⇒ *reh₂_i-. Postać pwk. *ri_h₂- przedstawia zmianę metatetyczną z *rh₂_i- jako SZ do *reh₂_i-, to z kolei wyabstrahowane z prs. *reh₂-je-, por. łot. *rāju* ‘ganię, besztam’. Brak w lit. SP *ro-C³⁰.

Drw. **raj-V**: lit. *rajoti* ‘żuć, przeżuwać’, *rajūs* ‘żarłoczny’, *prarajà* f. ‘otchłań, przepaść’.

1.19. *rij- II < *h₃riH-

SZ-V *rij-: ps. *rījenū < *HriH-en-, zmienione w scs. *otŭ-rŭvenŭ* ‘odepchnięty, odrzucony’ (Vaillant 1966: 232), z v przeniesionym z synonimicznego *otŭ-rinovenŭ* albo też z vb. *otŭ-rŭvati* ‘oderwać’.

SZ-C *rī-: scs. *rinŭti sę* ‘runąć, zważyć się’, *otŭrinŭti* ‘wypędzić, odrzucić’, iter. *otŭ-rŭvati* ‘wypierać, odpychać’, *urŭvati* ‘obstępować’.

SE *h₃reġH- ‘wallen, wirbeln; fließen’ (LIV 271). SZ w wed. *riṇāti* ‘läßt strömen, läßt laufen’, *rīyate* ‘strömt, läuft’. Por. WSE scs. *rějō*, *rėjati* ‘biec, toczyć się (o wodzie)’ (drw. *rě-ka* ‘prąd, rzeka’).

Drw. **raj-V**: ps. *rojī m., ros. *roj*, pol. *rój* (pszczeli); ps. *vŭz-rojī m., pol. (w)zdrój ‘miejsce, gdzie wytryska woda, źródło’.

1.20. *siġ- I < *siH-

SZ-V *siġ-: lit. *sijoti* ‘przesiewać, przepuszczać przez sito’, *apsijoti* ‘obsiewać ziarnem’ < *si_i.ġā- < *si_h₁-eh₂-. Postać pwk. *si_h₁- przedstawia formę metatetyczną *sh₁_i- jako SZ do *seh₁_i- (to z kolei wyabstrahowane z prs. *seh₁-je- ‘sieję’). Por. scs. *sějō* < *seh₁_i-je-, inf. *sėti* obok *sėjati*³¹ ‘siać, przesiewać’.

SZ-C *sī-: lit. *sýtas* m. dial. ‘wielkie sito do przesiewania zboża, przetak’.

SE *seh₁_i- ‘eindrücken, einsetzen’ ⇒ ‘säen’ (LIV 469).

Drw. **saj-V**: lit. *sajūs* ‘czym można wiele zasiać’, które ma za synonim *sėjūs*, jest synchronicznie łączone z *sėti* ‘siać’ (prs. *sēju*) i świadczy o zmieszaniu pierwiastków oznaczających ‘siać’ (*sē-) i ‘przesiewać na sicie’ (*sij-). Forma pierwiastkowa *saj-* tak się ma do *sij-* jak np. *spar-* do *spir-* (*sparūs* ‘bystry, żwawy’ ⇐ *spirti* m.in. ‘naglić, nalegać’).

²⁹ ME_{III} 540 za Osthoffem łączyli z wed. *riṇāti* ‘läßt strömen, läßt laufen’, *rīyate* ‘strömt, läuft’. Dziś LIV 271 przypisuje formy wedyckie do pwk. pie. *h₃reġH- ‘wallen, wirbeln’ ⇒ ‘fließen’, ale nie wymienia tam lit. *rīti*.

³⁰ Gdy zaś chodzi o lit. *rēju*, *jau*, *rėti* obok *rejū*, *rėjau*, *rėti* ‘gderać, lżyć’, to najłatwiej objaśnia się ono jako derywat typu vġddhi: *rēj-C < *reh₂- od SZ *ri_h₂-. Por. pwk. *reh₂(i)- ‘schreien, brüllen’ w LIV 543.

³¹ Co do sufiksu *-ā- por. lit. *sėjo* ‘siać’ jako prt. utworzone do prs. *sėj-a*, etymologicznie *sē-ja* ‘sieję’ < *seh₁-je-.

– Intonacja wyrazów lit. *sietas* ‘sito’, sch. *sīto* przemawia za praformą pbsł. **sējta*- < **sējh₁*-to-. Ta z kolei może być interpretowana jako formacja vṛddhi do SZ **sih₁*- (por. objaśnienie lit. *siena* s.v. *sij*- II)³².

1.21. **siġ*- II < **siH*-

SZ-V **siġ*:- 1. lit. *sįjo* prt. ‘wiązał’, 2. prs. infigowane *sįja* < **si-n-j*-³³, 3. nomina: *sija* f. ‘belka wiążąca konstrukcję, więź’ < **si.jā*- < **sih₂-eh₂*-; *atāsija* f. dial. ‘pręt lub sznur łączący osie przednich kół z hołobłą’, liter. *ātsija* ts. – Postać **sih₂*- z metatezy **sh₂j*-, tj. SZ do neopierwiastka **sh₂eġ*-, który został wyabstrahowany z prs. **sh₂-eġé*- (lit. **sajū*, por. typ scs. *stojō* ze **sth₂-eġé*-, SE **steh₂*-)³⁴. – Lit. prs. *sinū* dial. ‘wiązę’ może mieć prastarą formację infigowaną, **si-n-h₂-e*-³⁵ od **sih₂*- (inf. °*syti*), por. wed. *sināti* ‘pęta, wiąże kopyta’ < **si-né-h₂-ti*.

SZ-C **si-*: lit. *si-*: *užyti* ‘przywiązać’, *susyti* ‘związać z czym’ < **sih₂-C*. – Na formację vṛddhi wygląda lit. *siena* f. ‘ściana (plecionia); granica’ < **seġ-nā* < **seġh₂-neh₂*-³⁶.

SE **seh₂*-, por. wed. *āva sāt* ‘bindet los’ (LIV 471). W bałtyckim wtórnie **seġh₂*- od SZ **sih₂*- (vṛddhi): lit. dial. *sejū* ‘wiązę’ < **seġh₂-e*-. Na prezentalnym *sej-* opierają się inf. *siēti* (brak **sietī*!) i prt. *sējaũ*. W związku z tym należy w odniesieniu do pierwiastka w SE odnotować zaturę jego charakteru sęowego³⁷.

N.B. Obecność neopierwiastka *sej-* nie pozwala jednoznacznie zinterpretować litewskich derywatów na SO jako opartych o SZ-V *sij*-. Dotyczy to vb. *sáistyti* ‘obowiązywać’ (akut analogiczny) i nominów *pasaitas* m. ‘uwięź, powerek’, *atāsaja* albo *atsaja* f. (jest to wariant wyrazu *atāsija*, zob. wyżej).

1.22. **uiġ*- I < **uiH*-

SZ-V **uiġ*:- lit. *vįjo* prt. ‘zwijał; pędził, gnał’ < **ui.jā*- < **uih₁-eh₂*-, *nuvijóti* iter. ‘odwijać, rozwijać’, *įvijas* ‘kręty, kręcony, spiralny’, *vijóklis* m. ‘powój’.

WSZ **uiġ*:- lit. *pavyjėti* ‘pognać, przegnać nieco (np. kury z ogrodu warzywnego)’, por. *palyjėti* i dalsze paralele s.v. **liġ*- I.

SZ-C **ui-*: lit. *nuvyti* ‘uwić, wijąc zrobić; odpędzić, przepędzić’, *ivyti* ‘wwić; wpędzić, wegnać’.

SE **ueġh₁*- ‘sein Augenmerk richten auf, trachten nach’ (LIV 609), por. lit. *vejū* dial. ‘gnam, pędzę; zwijam’ < **ueġh₁-e*-.

³² Mniej prawdopodobna jest hipoteza metatezy **sēh₁i*-to- > **sējh₁*-to- (Smoczyński 2001: 150f.).

³³ Do tego dwuznaczne *syjėti* ‘być związanym’: derywat albo od prs. *syj(a)* albo SW do *sij*- (por. typ *palyjėti* s.v. **liġ*- I).

³⁴ Mniej prawdopodobne wydaje się tu **sh₂j*- jako wynik resegmentacji prs. **sh₂-jé*-, por. wed. *āva syāti* ‘bindet los’, het. *ishiyāni* 3pl. ‘wiążą, pętają’.

³⁵ Od resegmentowanego *sin-ū* utworzono prt. *sin-iaũ* (neopwk. *sin*-).

³⁶ Budowa jak w *pīenas* ‘mleko’ wobec *pīti*, *pīja*, *pījo* ‘wzbierać mlekiem (o wymionach)’.

³⁷ Gdyby odziedziczony SE utrzymał się w litewskim, to wydałby prs. *†sōju* < **sā-jē*- < **sēh₂-jē*- (por. *klōju* ‘ścielę, nakrywam’ < **klā-jē*- < **klēh₂-jē*-, *stōju* ‘staję’ < **stā-jē*- < **steh₂-jē*-).

Drw. **uaj-V**: 1. lit. *vajóti* iter. ‘pędzać; nawijać’, łot. *vajāt* ‘prześladować’. Nomina: *vajys* m. ‘goniec’, *vajā* f. ‘wygon, pastwisko’ (stpr. *wayos* EV 282 ‘Wiesen, łąki’), *ivajūs* m. ‘kręty’, 2. scs. *voi*, *-ja* m. ‘wojownik; wojsko’.

Drw. **uaj-C**: lit. *vairas* m. ‘ster, kierownica’, *vainikas* m. ‘wieniec’ (= słow. věnčič), z drw. pośredniego ***uaj-ni-** ‘wicie, splatanie’ (por. wed. *venīh* ‘splot włosów, warkocz’).

1.23. ***uij-** II < ***uiH-**

SZ-V ***uij-**: ps. **-vījetū* prs. ‘zwija, splata, łączy’ < ***ui.je-** < ***uih₁-é-**, por. WSZ scs. *°vijetū*.

SZ-C ***ui-**: 1. scs. *viti* ‘wić, zwijać’ (*-vinoti*³⁸), sch. *vīti*, 2. lit. *výti* (zob. wyżej) < ***uih₁-C**.

SE ***ueih₁-** ‘umwickeln, umhüllen’ (LIV 610). Por. lit. *vejù* s.v. ***uij-** I.

Drw. ***uaj-V**: scs. *povoi*, *-ja* m. ‘suknia, chusta do owinięcia’, słow. ‘wijąca się roślina, powój’.

1.24. ***zij-** II < ***ġ^{hi}H-**

SZ-V ***zij-**: lit. *žióju*, *žióti* ‘rozdziawiać się’. Forma ta jest wynikiem synkopowania starszego ***zijātī**³⁹ = ps. **zījati* (sch. *zjāti*, *zjām*) < pbsl. **ži.jā-* < **zi.HaH-* < ***ġ^{hi}ih₁-eh₂**⁴⁰.

WSZ-V ***zij-**: scs. *zijati* ‘ziać otworem’.

SZ-C ***zi-**: scs. *zīnōti* ‘otworzyć usta, rozdziawić się’, łac. *hīscō* < ***ġ^{hi}ih₁-C**. Ten SZ jest metatetyczną formą starszego ***ġ^{hi}h₁i-C**, związanego z neopierwiastkiem ***ġ^{he}h₁i-**, który się pojawił w wyniku reanalizy *je*-prs. ***ġ^{he}ch₁-je-**, por. scs. *zējo* < ***žēje-**⁴¹. Brak derywatów na SO od *zij-* (w odróżnieniu od *gij-*, *rij-*, zob. wyżej).

SE ***ġ^{he}ch₁i-** ⇒ ***ġ^{he}ch₁i-** ‘den Mund aufsperrn, gähnen’ (LIV 153). Zwraca uwagę brak lit. **žēju*, **žēti*.

1.25. Hiata lrg. ***-iHV** zaświadczone pośrednio w derywacie na stopniu *o*:

SZ-V ***dij-**

SZ-C ***di-**: łot. *dīdīt* ‘tanzen lassen’.

SE ***deih₁-** ‘dahinjagen, eilen’ (LIV 91, gr. *δίενταλ*): łot. *deju*, *diēt* ‘skakać, tańczyć’.

Drw. ***daj-C**: lit. *dainà* 4 pdg. akc. ‘piosenka’ < ***daj-nā-** (znaczn. etym. ‘śpiewanie do tańca’?). Gdyby ten wyraz był derywatem od SE, to pokazywałby akut (**dāina*).

SZ-V ***lij-** (zob. wyżej s.v. ***lij-** I)

³⁸ Por. scs. *povīnōti sē* ‘podporządkować się, poddać się’, *povīnīnū byti* ‘być poddanym, podlegać komu’.

³⁹ Dla synkopy w sylabie przedakcentowej por. jako paralele: 1. *niōkoju* ‘niszczę, pustoszę’ z **nijokōju*, vb. denom. od *nijōks* ‘żaden, ni jeden’, 2. *niaūgi* ‘czyż nie?’ (< **ne-jaū-gi*). Zob. Smoczyński (2001: 139, 252).

⁴⁰ Mało prawdopodobna jest rekonstrukcja osnowy denominatywnej ***ġ^{hi}(i)j-ch₂-je-**, wysunięta w LIV 153 w celu wyjaśnienia rzekomo odziedziczonej osnowy prabalt. ***ž-jā-** (> lit. *žió-*).

⁴¹ Rasmussen (1989: 52) widzi nierozszerzony SE ***ġ^{he}ch₁-** w nomen gr. *χρήμη* ‘małż’; miarka (znaczn. etym. ‘Gähnen’?).

SE *h₂leġH- ‘smarować, beschmieren’ (LIV 247, łac. *linō*, -ere, het. *halina*- ‘gлина’).

Drw. ***laġ-V**: lit. *ilajai* m.pl. ‘gлина do zalepiania dziur (w piecu, polepie)’.

Drw. ***laġ-C**: lit. *laĩtas* m. ‘klepisko gliniane’.

N.B. Pod względem semantycznym jest to dla obu wyrazów lit. lepsze umiejscowienie niżeli s.v. *liġ- I ‘łać, wylewać’.

SZ-V ***suiġ-**

SZ-C ***sui-**

SE *sueġH- ‘schwinden’ (LIV 553, stwn. *swīnan*): brak lit. *svieti.

Drw. ***suaġ-V**: lit. *svaj-à* ‘marzenie’ ⇒ *svajóti*, -óju ‘marzyć; roić sobie; mówić głupstwa; chodzić bez celu; dąć (o wietrze)’; łot. *svajāt* ‘faseln, Unsinn reden, flunkern’.

Drw. ***suaġ-C**: *svái-ta f. ⇒ denom. *sváitēti* ‘bredzić, majaczyć; mówić głupstwa; błakać się’. Tu może i lit. *svai-gūs* ‘odurzający, upajający’ (denom. *svaigstù*, *svaĩgti* ‘odurzać się, upajać się, tracić przytomność’).

2. ŚLIZG *u* W POZYCJI *u.HV

2.1. *bliu- I zam. *blu- < *b^hluH-

SZ-V ***bliu-** (*liu uogólnione ze SE): lit. *bliuvóti* iter. ‘beczeć, ryczeć, porykiwać’. Zamiast **bluvóti*, to z *blu.ũā- < *b^hluH-eh₂-. Paralele s.v. *djuu-, *skjuu-.

SZ-C ***blū-** ⇒ *bliū- (*li uogólnione ze SE): lit. *prabliūti* ‘zacząć ryczeć’, *subliūti* ‘zaryczeć; krzyknąć’. Zamiast *blūti, por. gr. φλύει ‘sprudelt, kocht über’.

SE *b^hleuH-: lit. *bliáu*ti ‘ryczeć, beczeć’ < *bliāu-C, por. gr. φλέει ‘fließt über’ (LIV 74).

2.2. *bliu- II zam. *blu- < *b^hluH-

SZ-V ***bliu-** (*liu uogólnione ze SE): scs. *bljivati* iter. ‘wymiotować’ (też z praeverbiami *iz-*, *o-*). Zamiast **blüvati*, to z *blu.ũā- < *b^hluH-eh₂-. Por. prawidłowe pod względem głosowym *liū w scs. *pljivati* s.v. *(s)pjuu-.

SZ-C ***blū-**: brak słów. *bly- < *b^hluH- (por. *kryti*, *kryjō* s.v. *kruu-, *tryti*, *tryjō* s.v. *truu-).

SE *b^hleuH- ‘überströmen’ (LIV 74). Zamiast spodziewanego ps. *blovō (*bljuti/ *bluti)⁴² ustaliło się w scs. *bljujō* (*bljivati*), z *blju-* właściwym dla pozycji antekonsontycznej, zob. wyżej lit. *bliáu*ti ‘ryczeć’⁴³.

2.3. *bru- I < *h₃b^hruH-

SZ-V ***bru-**: 1. lit. daw., dial. *bruvis* f. ‘brew’, acc. *brūvī*⁴⁴, też *brūvē*. – 2. scs. *brūvī*, -i f. ‘brew; powieka; rzęsa’, pol. *brew*, *brwi* < pbsł. *bru.ũin (acc. sg.) < *h₃b^hruH-ṛṇ.

⁴² Por. *rovō* :: *rjuti/ruti* (pwk. *h₃reũH-), *trovō* :: *truti* (*treũH-) oraz anitowe *plovō* :: *pluti* (*pleũ-), *slovō* :: *sluti* (k’leũ-).

⁴³ W znaczeniu ‘wymiotować’ litewski utrzymał stary czasownik: *vėmti* (*vėmiū*) < pie. *uēmġ-.

⁴⁴ Nom. o temacie na -i- dotworzono do formy acc. sg. na *-in < *-ṛṇ.

SZ-C *brū-, por. wed. *bhrūh*, acc. *bhrūvam*, gr. ὀφρῦς, ὀφρῦα 'brew'.
SE *h₃b^hreuH-. Brak refleksu pbsł. *brjāu-C.

2.4. *bruṃ- II < *b^hruH-

SZ-V *bruṃ-, zob. WSZ-V.

WSZ-V *brūu-: lit. *brūvēti*, prs. -iū/-ėju 'harować, ciężko pracować, męczyć się' (LKŽ).

SZ-C *brū-: lit. *brūdyti* 'wysyłać spiesźnie'⁴⁵: *Brūdyk, kol išbrūdysi šeimyną į pievą suimti šieną prieš lietų*, t. y. 'siąsk ko greičiausiai' (LKŽ). W tym samym znaczeniu pojawia się quasi-prymarne vb. *brūdu*, *brūdau*, *brūsti* (LKŽ), które wygląda jak derywat wsteczny od poprzedniego.

SE *bhreuH- 'aufbrechen' (LIV 81): lit. *briautis*, -jasi/-nasi 'wdzierać się, leżać przemocą', obok *brautis* ts., z niepalatalnym *r* pochodzącym z prs. *brājujasi*, gdzie doszło do dysymilatywnego zaniku *j* przed sufiksem -*ja*- (por. *mājuju* s.v. *muṃ- II).

Zob. *bruṃ- III.

2.5. *bruṃ- III < *b^hruH-

SZ-V *bruṃ-: ps. *brŭvī, -i f. 'mostek, kładka z kłody przerzuconej nad potokiem', przez asymilację samogłosek (ESJS 85) zmienione w *brīvī: strus. *brīvī* obok *brŭvī*, sch. slń. *brv*, stczes. *břev*, gen. *břvi*. Szerzej rozpowszechniony jest drw. na -no-: scs. *brīvīno*, *brŭvīno* n. 'bierwiono, belka', stczes. *břevno*, stpol. *birzwno*. Etymologia niepewna, zob. ESJS 85. Może do pie. *b^hreuH- w znaczeniu 'tryskać (o wodzie bijącej z głębi ziemi)', por. lit. *briautis* 'wdzierać się, leżać przemocą', ros. *brujá* 'silny prąd wody', *bruítb* 'płynąć wartko', dalej gr. φρέαρ, -ατος n. 'studnia', goc. *brunna* m. ts. Wtedy mogłoby tu chodzić o drewno służące do okładania ścian studni albo źródła'.

2.6. *buṃ- < *b^huh₂-

SZ-V *buṃ-: lit. 1. *būvo* prt. 'był' < *bu.ūā < *b^huh₂-eh₂-, 2. prs. infigowane *būva*/*būva* 'bywa, jest' < *bu-n-ū- (forma oboczna *būva* ze skrzyżowania *būna < *b^hu-n-H- i *būva*), 3. lit. *buvóti* iter. 'bywać gdzie, zatrzymywać się, bawić', 4. scs. *zabūvenū* 'zapomniany'⁴⁶, 5. stpr. *buwinayti* 2 sg. imper. 'wohnt, życie'.

WSZ-V *būu-: 1. *būvis* m. 'byt, istnienie', 2. scs. *byvati* 'być, stawać się', *byvati sę* 'dziać się', *zabyvati* 'zapominać', *pribyvati* 'być przy czym, przybywać'. Czy należy tu założyć jako osnowę ps. *būvati, paralelnie do lit. *buvóti*? Por. *zyvati* ⇐ *zūvati*, prs. *zovp*, *oryvati* ⇐ *rūvati*, prs. *rovp.

SZ-C *bū-: 1. lit. *būti* 'być', 2. scs. *byti* 'być', sch. *bīti*.

SE *b^hueh₂-, wtórnie *b^heh₂- 'wachsen, entstehen, werden' (LIV 83).

⁴⁵ Caus. na -dyti jak np. *pūdyti* obok *pūti* i *pūvēti*, zob. s.v. *puṃ- I.

⁴⁶ To zam. *zabūvonū, z *bu.ūana- < *b^huh₂-eno-. Zob. niżej *krūvenū*, *mūvenū*, *trūvenū*.

Drw. ***bau-V**: ps. **bovø* prs. ‘przebywam gdzie’ (por. wed. *bhávati* ‘jest, staje się, dzieje się’) jest implikowane przez słow. *baviti* ‘bawić, weilen’, scs. *izbaviti* ‘wybawić, uratować’, z pochodzenia iter.-caus. ze wzdłużonym SO, **bōu-ī-*. Por. *plaviti* $\Leftarrow$ *plovø*, *traviti* $\Leftarrow$ *trovø*⁴⁷.

Zwraca uwagę brak w litewskim SO **bav-V*/**bau-C*.

2.7. ***dinžu-** < ***dng^h-uh₂-**

SZ-V ***dinžu-**: strp. *insuwis* ‘język’⁴⁸, lit. *liežūvis*⁴⁹. Chodzi tu o SZ sufiksu **-uēh₂-*: **dng^h-uh₂-* do pie. **dng^h-uēh₂-* (Rasmussen 1989: 88). Por. wed. *juhū-* f. ‘język; język Agniego = płomień’ (Mayrhofer EWA1A₁ 591). – W słowiańskim na podstawie ps. **dęžuv-V* utworzono nom.sg. **dęży*, od tego **dęży-kū*, które następnie przez adideację do *lizati* ‘lizać’ (pie. **leig^h-*) zmieniło swą formę na **lęzykū* i w końcu – niejasną drogą – na *językū* (por. łac. *lingua* zam. stłac. *dingua*).

2.8. ***dju-** zam. ***du-** < ***d^huH-**

SZ-V ***dju-**: lit. *džiuv-* w 1. (*nu*)*džiūvo* prt. do *džiūti* (LKŽ)⁵⁰, 2. prs. infigowane *džiūva* zam. **dūva*; odziedziczone było **dūna* < **d^hu-n-H-*, 3. *džiuvinti* caus. ‘suszyć’ (LKŽ), 4. nomina: *džiuvēsis* m. ‘zeschła kromka chleba; człowiek wychudły, wysuszony’, *džiuvinys* m. ‘to, co przeznaczono do suszenia; susz’.

WSZ-V ***dju-**: prt. (*nu*)*džiūvo* ‘wysechł’.

SZ-C ***dju-**: lit. *džiūti* ‘schnąć, usychać, więdnąć’ (prs. *džiūsta*), łot. *žūt*. Por. *pūti* s.v. **pu-*.

SE **d^huH-*: 1. lit. *džiūti* (*džiūju*, *džiūviau*) ‘wieszać do suszenia, suszyć’, łot. *žūt* < pbałt. **dīāu-*. – 2. Ze zmianą *eū > ou* należy tu ps. **dovø*, **duti* ‘nadymać się; dąć, wiać’: scs. *naduti sę, dujetū sę* ‘nadać się’, sch. *dūti, dūjem*⁵¹. SW **dōu-V* do **dou-V* widać w scs. *podaviti* ‘udusić; przygnieść, zniweczyć’ (pierwotne caus. ‘pozbawić tchu’; inaczej ESJS 124, LIV 130).

N.B 1. Bałtycki pokazuje uogólnienie w całym paradygmacie nagłosu *dž’* < **dj-* ze SE, w związku z czym brak tu alternantów z *d-*: **dū-C*/**du-*V (SZ) < **d^huH-* i **dāu-C* (SO) < **d^houH-*. Na tym tle także *džiuv-* < **dju-* musi być innowacją na miejscu **duv-*.

N.B 2. Jeśli możliwy jest związek lit. *džiū-/džiū-* ‘suszyć, schnąć’ z pie. **d^huēh₂-* ‘dymić, odymiać’ (zob. Smoczyński 2001: 155), to oczekiwany dla pbsł. nagłos *d-* może być ewentualnie poświadczony w dwu wypadkach: po pierwsze w czasowniku słn. *díti*

⁴⁷ Inaczej ESJS 258, gdzie *izbaviti* wywodzi się od **jlyzbyti* jak *zabaviti* od *zabyti*.

⁴⁸ Zanik *d-*, na co paralelami są lit. *ilgas* ‘długi’ < **dīlgas*, z pie. **dlh₁ghó-* (por. scs. *dlūgū*, sch. *dūg*) oraz *āšara* ‘łza’, należące do osnowy **dašru* < pie. **d(r)ak’ru*, por. gr. *δάρρυ* n., stłac. *dacru-ma*.

⁴⁹ Zmienione w pierwiastku przez nawiązanie do *liežiū* ‘liżeć’ (pie. **leig^h-*).

⁵⁰ Por. *supūvo* ‘zgnił’ do *pūti* (s.v. **pu-*).

⁵¹ Do tego jako perfectivum scs. *vūdnoti* ‘zaczepnąć powietrza, westchnąć’; słn. *dūniti* o uderzeniu wiatru, stpol. *dunąć* ‘wionąć, flare’.

(prs. *dijem*) ‘duften, wehen’ < ps. **dyti* < **d^huh₂-C*, por. typ scs. *kryti*, *kryjō* (s.v. **kruu-*), *tryti*, *tryjō* (s.v. **truu-*); po drugie w izolowanym rzeczowniku lit. *dūlis*, -io m. ‘próchno używane przy odymianiu pszczół’, od adi. **dūlas* < **d^huh₂-lō*⁵² (formacja równoległa do *dūmai* m. pl. ‘dym’ < **d^huh₂-mō-*, zob. LIV 131).

2.9. **grīuu-* zam. **gruu-* < **g^hruH-*

SZ-V **grīuu-*: 1. lit. *grīuvo* ‘runać’, prt. do *grīūti*, zam. **gruv-ā-* < **g^hruH-ch₂-*, z r’ według SE (zob.), 2. prs. infigowane *grīūva* ‘wali się’ < **grīu-n-ū-*, zam. **gru-n-ū-*; jeszcze starsze **grūna* < **g^hru-n-H-*, por. war. *grīūna*, 3. sb. *gr(i)uvėsiai* m. pl. ‘ruiny’.

SZ-C **grīū-*: lit. *grīūti* ‘z walić się, paść w dół, runać’ (zam. **grūti*).

SE **g^hreHu-* ‘stürzen, losstürzen’ (LIV 182) ⇒ **g^hreūH-*, pbałt. **grjāu-*: lit. *grīauti*, *grīaunu*, *grīóviau* ‘wywrócić i strącić, z walić, zburzyć’.

2.10. **guu-* < **guH-*

SZ-V **guu-*: 1. łot. *gūvu* ‘chwyciłem’ prt. do *gūt*, od **gu.ūā-* < **guH-ch₂-*, 2. w lit. brak prt. **guvaū*, jest za to nomen *gūvūs* ‘sprawny, zwinny; żywotny, prędki jak iskra’.

SZ-C **gū-*: łot. *gūt* ‘chwycić, złapać, dostać’ (prs. *gūnu* a. *gūstu*⁵³), iter. *gūstīt*.

SE **geuH-* ‘erlangen’ (LIV 167): lit. *gāuti* ‘dostać, otrzymać’ weszło na miejsce **gīāu-*. Nagłos wyrównany do formy SZ, przy czym prs. *gāunu* każe się tu liczyć także z oddziaływaniem starej formacji infigowanej **gunū* < **gu-n-H-é-* (podobnie w wypadku *śāunu* obok inf. **śiāuti*, zob. s.v. **šuū-*).

2.11. **klīuu-* zam. **kluu-* < **kluH-*

SZ-V **klīuu-*: 1. lit. *pakliūvo* prt. do *kliūti*. Zamiast **kluv-ā-* < **kluH-ch₂-*, z l’ według SE, 2. prs. infigowane *klīūva* ‘popada gdzie, w co; zawadza’ < **klū-n-ū-*, zam. **klu-n-ū-* (jeszcze starsze **klūna* < **klu-n-H-*, por. war. *kliūna*).

SZ-C **klīū-*: lit. *kliūti* ‘dostać się; zawadzać’.

SE **kleuH-*, pbałt. **kljāu-*: lit. *kliāutis* (*kliāujuosi*, *klióviausi*) ‘łączyć się, zadawać się, wdawać się z kimś; ufać komu’.

2.12. **knīuu-* zam. **knuu-* < **knuH-*

SZ-V **knīuu-*, zob. WSZ-V.

WSZ-V **knīū-*: lit. *kniūvynės* f.pl. ‘bójka’ (znaczn. etym. ‘szarpanina’). Wtórny wariant *knyvynės* ‘kłótnia, niezgoda’. Nagłos *kñ-* wzorowany na SE (zob.).

SZ-C **knū-*: łot. *knūdu* a. *knūstu*, *knūdu*, *knūst* ‘swędzieć’, *āda knūd* ‘skóra swędzi’. Temat na -d- uogólniony z prs. **knū-da* < **knuH-d^he-*, znaczn. etym. ‘drapie się’. Obok tego krótkowokaliczne *kñud* “swędzi”, *kñudēt*, dotąd niewyjaśnione.

⁵² Por. uwagę o *pāliai* s.v. **puu-*.

⁵³ Nie można wykluczyć analizy **gun-stu*, to z odnowienia **gunu* < **gu-n-H-e*.

SE *kneḡH- ‘kratzen’ (LIV 326, gr. κνύω ‘drapię’), pbałt. *knjāu-: lit. *kniāutis*, *kniāujuosi*, *kniōviausi* ‘bić się, szarpać się z kimś’, *atsikniāuti* ‘(o strupie na ranie) oddzielić się, odstawać’. Szerzej rozpowszechnione jest *kniāusiū* ‘grzebać w czym, ryć, przewracać; szukać czego’, refl. ‘zagłębiać się (ryjąc w ziemi, słomie)’, kiedyś należące do inf. *kniau-sėti.

2.13. *kruḡ- I < *kruH-

SZ-V *kruḡ-: 1. ps. *krūvenū ‘okryty’, scs. *nepokrūvenū* ‘niepokryty’⁵⁴ < *kru.ḡe.no- < *kruH-eno-; scs. *pokrūvati* ‘pokrywać, zakrywać’ < *kruH-eh₂-, 2. łot. *kruva* ‘kupa (*malkas kruva* ‘kupa drewna’); pagórek, wzniesienie’ (war. *kruva*, z r przeniesionym ze SE, zob. niżej), 3. niepewna jest przynależność łot. *kruvesis* m., które oprócz ‘der Höcker’ (zob. wyżej *kruva*) oznacza też ‘hartgefronierer Kot auf dem Wege, Felde’, zob. ME_{II} 291 (tu porównanie z gr. κρύος ‘mróz’, κρύσταλλος ‘lód’).

WSZ-V *krūḡ-V: 1. scs. *pokrūvati* iter. ‘pokrywać, zakrywać’, 2. lit. *krīvā* f. ‘kupa (kamieni, drewna, słomy, gnoju); gromada ludzi’ (denom. *krīvyti* albo *krīvoti*, *krīvūoti* ‘składać na kupę’).

SZ-C *krū-: 1. scs. *kryti*, *kryḡo* ‘okrywać’ (paralela s.v. *truḡ-), 2. lit. *krūsniš*, -ies f. ‘kupa, stos kamieni’.

SE *kreuḡH-: łot. *kraūt*, *kraūju* ‘składać do kupy, gromadzić, ładować’ < *krjāu-C. Wtórny nagłos *kr-* w lit. *krāuti* ‘składać, nakładać’ jest następstwem dysymilacji zaszłej w formie prs.: *kriāuju > *krāuju* (por. *māuju* zam. *mjauju oraz przyp. 56).

Drw. *krauḡ-V: lit. *pérkravinėti* ‘przeładować, przeciążyć (wóz)’, *kravūs* ‘pojemny, wiele mieszczący’ (o wozie, stodole), *kravažai* m. pl. ‘rzeczy przewożone podczas przeprowadzki, ładunki’. łot. *krava* f. ‘kupa’. – Ze słowiańskiego por. scs. *krovū* m. ‘dach, przykrycie; osłona; namiot, szałas; miejsce zakryte’, scs. *pokrovū* m. ‘przykrycie, dach; ochrona, obrona’.

2.14. *kruḡ- II < *kruH-

SZ-V *kruḡ-: pbsł. *kruḡina- < *kruh₂-V, por. 1. lit. *krūvinas* ‘krwawy, zakrwawiony’, 2. słow. *krīvīnū* ‘krwawy; spokrewniony’ (pol. *krewny*), 3. scs. *krīvī*, -ve f. ‘krew’, ros. *krov*, z pochodzenia dawny acc. sg. do *kry*, < *kru.ḡin < *kruh₂-ḡ.

SZ-C *krū-: stpol. *kry*, slń. *krī*, sch. dial. *krī* f. ‘krew’ < pbsł. *krūs. Por. awest. *xrū-* ‘surowe, krwiste mięso’, *xrūra-* ‘krwawy; okrutny’ (łac. *crūdus* ‘surowy’).

SP *kréuḡ-s-, por. wed. *kravī-s-* n. ‘ociekające krwią mięso’, gr. hom. κρέας ts. < *kréuḡ-s-. W językach bsl. brak śladu po *krjāu-C. Natomiast antewokaliczny allomorfi *krjāu- widać w łot. *kreve* f. ‘zakrzepła krew, strup na ranie’, z *krave. Drw. *krevains* ‘strupiasty’, *krevēlains* ts.

Drw. *krauḡ-C: lit. *kraujas* m. ‘krew’ (też *kraujaĩ* jako pl. tantum) jest dwuznaczne. Po pierwsze *krauḡ-* może być SO do *kruḡ-. Ponieważ takie derywaty pokazują zwykle sufixs bsl. -a/-ā-⁵⁵, nie zaś -ia-, to *krau-ja-* mogłoby być derywatem drugiego stopnia

⁵⁴ Por. jeszcze *pikrūvenije* n. ‘przykrycie, osłona’, *sūkrūveno* adv. ‘skrycie, potajemnie’.

⁵⁵ Por. łot. *krava*, scs. *krovū* s.v. *kruḡ- I.

od jakiegoś *kravas lub *krava. Po drugie może *krau-* stać na miejscu *k₂rau-, które przed sufiksem *-ia-* straciło pierwiastkowy segment *i* drogą dysymilacyjną, podobnie jak vb. *krājuju* < *k₂riājuju (por. łot. *k₂raūju*, zob. *kruu- I)⁵⁶. Wtedy mielibyśmy tu osnowę na SE. Brak akutu każe wyjść od allomorfu antewokalicznego, *kreu₂-V- > *kriavas, *kriava. Również w tym wypadku formacja na *-ia-* byłaby derywacją dopiero sekundarną⁵⁷.

2.15. *kuu- I < *kuH-

SZ-V *kuu-: scs. *kūvati* 'kiwać głową' < *kuH-eh₂-.

WSZ-V *kūu-: scs. *kyvati* 'kiwać głową', ros. *kivátb*⁵⁸.

SZ-C *kū-: 1. scs. (po)*kynōti* 'skinać, kiwnąć głową', *kynī*, -i f. 'podstęp, machinacje', 2. lit. *kūjis* m. 'młot kowalski', cs. *kyjī* m. 'pałka, młot'.

SE *keh₁- 'wackeln' (LIV 306) ž *keu₂H-: scs. *kovp*, *kovati* 'kuć, uderzać młotem'⁵⁹. W bałtyckim uogólniono *kāu- kosztem *k₂āu- w następstwie dysymilatywnego zaniku *i* w formacji prs. *k₂āu-*iō*⁶⁰: lit. *kāuti*, prs. *kājuju/kāunu*, prt. *kóviau* (daw. *kavaū*), 'uderzać, bić, kuć', łot. *kaūt*, prs. *kaūju/kaūnu*, prt. *kāvu/kavu*⁶¹.

2.16. *kuu- II < *kuh₁-

SZ-V *kuu-: ps. *kūuēnū 'odczuwany' < *kuh₁-V⁶². Zostało według SE *čuti* 'czuć; słyszeć' zastąpione przez *čīvenū, por. cs. *učīvenije*, stserb. *čvenije* (Vaillant 1966: 288); później odnowione jako *čūvenū, por. sch. *čūven* 'znany, uznany'. – W bałtyckim narzuca się jako odpowiednik temat werbalny stlit. *kuv-ē-* (albo SW *kūv-ē-*) refl. 'wstrzegać się (grzechów), uchodzić (zguby), unikać (ludzi)', pisane <nusikuweti>, 3 os. prs. <kuwisi>⁶³, z tym, że pozostaje tu trudny do wyjaśnienia stosunek znaczeń słowiańskiego i litewskiego.

SZ-C *kū- (brak refleksów).

SE *(s)keu₂H- 'wahrnehmen, schauen' (LIV 507): scs. *čujp*, *čuti* 'czuć, spostrzegać' < *k₂āu-C.

⁵⁶ Paralele: *naūjas* 'nowy' z *n₂jaū-jas < pie. *neū-jo-s (por. gr. jońskie *νεῖος*, goc. *niujis*, wed. *nāya-*, zob. Smoczyński 2001: 122, 162); *brājujuos* s.v. *bruū- II, *mājuju* s.v. *muū-.

⁵⁷ Przy założeniu pierwotnego suf. *-jo- laryngalna znajdowałaby się w pozycji antekonsontycznej, a to musiałoby prowadzić do refleksu akutowanego: *krājujas < *krouh₂-jo- albo *krājujas < *kreu₂-jo-. Por. wyżej wed. *kravīs* i gr. *κρέ(ε)ας*.

⁵⁸ Por. Vaillant (1966: 284), gdzie też porównanie formalne ze stlit. *kūvētis*. To ostatnie jest moim zdaniem bliższe *kuu- II, zob. niżej.

⁵⁹ Refleks *ov* jest skutkiem prasłowiańskiej zmiany *eū w *ou. W następstwie tego w zakresie apofonicznym SE zlewa się ze SO. Por. niżej etymologiczne formy na SE: *plovp* s.v. *pluu-, *rovp* s.v. *ruū-II, *snovp* s.v. *snuū-, *trovp* s.v. *truū-, *zovp* s.v. *žuū*- I.

⁶⁰ Por. lit. *kraūti* wobec łot. *k₂raūt* (s.v. *kruū- I).

⁶¹ LIV 308 odtwarza pwk. w formie *keh₁- 'schlagen, spalten', i przypisuje scs. *kovp* strukturę *koh₂- (z pochodzenia prs. reduplikowane na SO: *ké-koh₂-). Wedle tego samego słownika ma lit. *kājuju* być wtórnym prs. na *-ie-* z wokalizmem pwk. *o*: *koh₂-*ie-*. Wątpliwe.

⁶² Por. wed. *ākuvāte* 'zamierza, zamyśla coś'.

⁶³ Zob. dokumentację z *Punktaŭ sakimu* Szyrwida (1644) w Smoczyński (1989: 50).

Zob. *skuŋ-.

2.17. *liuŋ- zam. *luŋ- < *luH-

SZ-V *liuŋ-, zob. WSZ-V.

WSZ-V *liuŋ-: lit. *liūvis* m. 'zaprzestanie czego, zerwanie z czym'. Por. gr. hom. λύω 'uwalniam' < *lu.ŋō < *luH-é-.

SZ-C *lū- < *luH-. Prawdopodobnie należy tu jako dewerbalne sb. *lū-ka-, ps. *lyko n. 'łyko lipowe', sch. *līko*, ros. *lyko*, czes. *lýko*, pol. *łyko*⁶⁴, o znacz. etym. 'to, co oddzielono, oderwano'⁶⁵. (N.B. Inną genezę ma natomiast lit. *lūnkas* 'łyko', łot. *lūks*. Jest to postvb. czasownika *lūnku (*lūkau, *lūkti) 'zdzierać łyko', urobionego od sb. *lūka- 'łyko'⁶⁶).

SE *leuH- 'abschneiden, lösen' (LIV 374, wed. *lunāti* 'ucina'⁶⁷), pbałt. *lĭāu-: lit. *liáu-tis* (*liáu-jasi*, *lióvėsi*) 'powstrzymywać się, przestać; znosić, znieść', łot. *lāutiēš* 'przestać', *lāūt* 'pozwolić, dopuścić'⁶⁸.

2.18. *mluŋ- < *mluh₂-

SZ-V *mluŋ-: scs. *mlūva* f. 'wrzawa, zgiełk, hałas; zamieszanie, niepokój, rozruchy' < *mlu.ŋā- < *mluh₂-eh₂- (por. wed. *bruvānti* 3 pl. prs. 'mówią', ptc. prs. *bruvānt-* < *mluh₂-ént- 'mówiący'); bez *mlūvy* adv. 'spokojnie, cicho', *mlūvīnī* 'hałaśliwy, huczny, niespokojny'. – Od *mlūva* urobiono vb. denom. scs. *mlūvljō*, -iti 'hałasować, robić zamieszanie, wszczynać rozruchy, podburzać'⁶⁹, w innych językach 'mówić': stczes. *mluviti*, pol. *mówić* (daw. i dial. *mołwić*), ros. *mólvit*.

SZ-C *mlū-. Być może tkwi w słow. *mlynŭ* m. 'mola' < *mlū-no- (zakładane znacz. etym. 'hałas, głośny odgłos trących o siebie kamieni').

Brak w słow. SE-C *ml(j)u- < pbsł. *mlĭāu-C < *mleuH₂-⁷⁰ (por. awest. *mraomī* 'powiadam, mówię', wed. *brāvīti* 'mówi')⁷¹. Allomorfem antewokalicznym byłoby ps. *mlov-⁷², por. *rovō*, *r(j)uti*, *trovō*, *truti*.

⁶⁴ Co do budowy por. sc. *rykū* 'ryk' s.v. *ruŋ- II.

⁶⁵ Por. litewskie nazwy lyka: *māukna* ⇐ *maūkti* m. in. 'zdzierać skórę, korę', *kamà* ⇐ *kėrti* 'odstawać, odłączać się', *plaišà* albo *plaišas* ⇐ *plyšti* 'rwać się, pękać'.

⁶⁶ Cytowanemu w kółko zrównaniu lit. *lūnkas* ze słow. *lyko* (zob. np. Trautmann 1923: 163) sprzeciwiają się prawa głosowe: ani słowiański nie zna ʃłokū, ani litewski ʃlūkas w znaczeniu 'łyko'.

⁶⁷ Bez materiału bałtyckiego. Ten znajduje się w LIV s.v. *leh₁- na s. 358.

⁶⁸ Problematyczne dotąd lit. *liūtas* 'lew' może mieć osnowę *liū-*, którą wyabstrahowano z prs. intr. *liūva a. *liūna 'drze się; rozrywa sobie' < *lĭu-n-ŋ-. Niezależne od tego jest adi. *liūtas* 'dziki', zapożyczone z rus. *ljutyj* (zob. Fraenkel LEW 382).

⁶⁹ Co do formacji por. np. lit. *krīvija*, -yti 'składać na kupę' ⇐ sb. *krīvā* 'kupa, stos'.

⁷⁰ Por. scs. *bljūjo* do *bhleuH-, *pljūjo* do *(s)pjēuH.

⁷¹ ESJS 485 podaje na pierwszym miejscu rekonstrukcję pie. *melu(H)-, co nie wydaje się trafne, ponieważ (1) w słowiańskim brak jest SZ *mūlu- < *mlu(H)-, (2) sekwencja *iūv* w *mlūva* dopuszcza jedynie wywód ze SZ zakończonego na *uH- (o związku (*u*)v z hiatem laryngalnym ESJS nie wspomina).

⁷² SW *mlav(iti), paralelny do *plaviti* ⇐ *plovō*, *traviti* ⇐ *trovō*, mógł wydać postvb. *mlava, widoczne w pol. n. m. *mlawa* (por. *trawa* od *traviti*).

2.19. *muṽ- I < *muH-

SZ-V *muṽ-: 1. scs. *neomüvenü* 'nieumyty' < *mu.ṽe.no- < *muH-eno-; *omüvenije* n. 'obmycie'; strus. *movi* f. 'łaźnia' < *müvī (Vaillant 1966: 282), 2. łot. *muṽu 'płynąłem', prt. do prs. dial. *myunu* (*mū-nu)⁷³.

WSZ-V *mūṽ-: scs. *omyvati* 'obmywać', *umyvati* 'umywać'.

SZ-C *mū-: 1. scs. *izmyti se* 'wymyć się', *umyti* 'umyc', sch. *müti*, czes. *mýti*, 2. stpr. *aumūsnan* 'Abwaschung' (od *aumūt 'obmyć, umyc'), 3. łot. dial. *myustūs* obok *myunu* 'płyneć', 4. *mūdāt* 'pławić', *mūdātiēs* 'pływać, kąpać się', *mūdināt* 'pławić (konie w rzece)'.

SE *meṽH-: w lit.-łot. zamiast *mjāṽ- (por. niżej typ lit. *pjáuti*) ustaliło się *māṽ-: łot. *maūt*, *mauju/maunu*⁷⁴, *māvu* 'zanurzać się, płynąć', caus. *maudāt* 'pławić', lit. *māudyti* 'kąpać kogo' (tu brak vb. prymarnego⁷⁵).

2.20. *muṽ- II zam. *mjūṽ- < *mjūH-

SZ-V *muṽ-, zob. WSZ-V.

WSZ-V *mūṽ-: lit. *mūvēti* 'nosić coś nasuniętego, wdzianego (odzienię, pierścień), być odzianym, ubranym' (3 os. prs. *mūvi*)⁷⁶.

SZ-C *mū-: 1. lit. *mūstyti* 'machać, wywijać, poruszać się, zachowywać się niespokojnie; kiwać głową; sprzeciwiać się, być nieposłusznym' (intens. na -sty-; do tego war. *mūstyti(s)*, LKŽ), 2. nomina: *mū-kla* 'pętla, sidła do łowienia ptaków', *mū-klas* 'umocowana na kiju pętla z włosia końskiego, służąca do łowienia szczupaków' (LKŽ); może też *mūksnis* m. 'łyk, haust' (*Trimis mūksniais išgėrė kvartą pieno*, LKŽ), o ile z *mū-snis⁷⁷. Dotąd w związku z *māuti* nie wymieniano stopnia zanikowego *mū-C*, zob. Trautmann (1923: 172), Pokorny IEW 743, Fraenkel LEW 421, Rasmussen 1989: 115nn., LIV 402.

SE *mjēṽH- ('(sich) bewegen' (LIV 402⁷⁸). Bałtycki SE *mjāṽ- uległ w formacji prs. *mjāṽ-jō zmianie przez dysymilatywny zanik *j*, dlatego lit. *mājuju*, nie *mjāju⁷⁹. Stąd niepalatalny nagłos m- został rozciągnięty na cały paradygmat (w tym na SZ-C lit. *mū-*). Por. lit. *māuti*, *mājuju/māunu*, *móviau* 'wsuwać (pierścień, czapkę), wkładać (spodnie); wkładać i zdejmować', łot. *maūt*, *mauju/maunu*⁸⁰, *māvu* 'ubrać; nałożyć uprząż'.

⁷³ Tak Endzelin (1922: §612). Zob. wyżej łot. *gūvu* 'chwyciłem' do *gūnu*, *gūt*.

⁷⁴ Obecność formantu prezentального -nu każe liczyć się z oddziaływaniem formy zanikłego prs. infigowanego *munū 'odziewam się' < *mu-n-Hé-. Por. hipotezę o prs. *unū 'obuwam się' s.v. *uṽ-.

⁷⁵ Mogło nim być prs. intr. *mū-du 'zanurzam się' < *muH-d^he-, od czego *māud-yti* jako causativum i łot. *māud-āt* jako iterativum na SO. Zob. niżej lit. *pūdyti* 'doprowadzać do gnicia', *pūdamas* ptc. prs. 'gnijący' ← *pūda 'gnije' (inf. *pūti*). Jeśli tak, to ps. *mydlo 'Seife' dopuszcza analizę *mūd-la- i w konsekwencji oddzielenie od wed. *mūtra-*, stawest. *mūṽra* n. 'mocz, uryna' < *muH-tro-.

⁷⁶ Por. typ *siūvēti* s.v. *sjuṽ-.

⁷⁷ Insercja *k* jak w *aīksnis*, *āuksnas*, stpr. *lauksnos*.

⁷⁸ Por. wed. *mīvati* 'sunie, napiera' < *miH₁u-e-, to z metatezy lrg. w SZ *mjūH₁-, zob. Eichner (1988: 135).

⁷⁹ Paralele w przyp. 56.

⁸⁰ Obecność formantu prezentального -nu każe liczyć się z oddziaływaniem formy starego prs. infigowanego *munū < *mu-n-H-.

2.21. *p₁uu- < *p₁uh₂-

SZ-V *p₁uu-: lit. *pjūvenos* f. pl. 'trociny' < *p₁u.ue.nā⁸¹ < *p₁uh₂-en-.

WSZ-V *p₁ūu-: lit. *papjūvēti* 'pożąć przez pewien czas' (por. *pasiūvēti* s.v. *s₁iuu-); nomina: lit. *pjūvenos* f. pl. 'drzazgi; ostrze kosy', *pjūvis* m. 'rznienie, piłowanie; zboże dojrzałe do żęcia'.

SZ-C *p₁ū-: lit. *pjūdyti* 'szczuć; judzić, podżegać'⁸², sb. *pjūklas* m. 'piła'.

SE *p₁ēu_h₂-: lit. *pjáuti*, *pjáunu* 'ciąć, piłować' (intens. *pjáustyti*), łot. *plāut* 'kosić; zbierać plon' (intens. *plāustīt*).

2.22. *pluu- < *pluH-

SZ-V *pluu-: 1. lit. *plūvo*, prt. do *plūti* (zob.) < *plu.ūā- < *pluH-ch₂-, 2. prs. infigowane *plūva* < *plu-n-ū- (war. *plūna* sugeruje starsze *plūna < *plu-n-H-), 3. *pluvėti*, *plūva* 'być pogrążonym, tonąć w czymś; błąkać się', *pluvėnti* 'pomatu ciec, płynąć'⁸³. – W słowiańskim por. ps. *plūvēti, stczes. *plvēti*, *plvu* 'ciec, rozplýwać się, rozpuszczać się; topić się (o wosku)', *plvúci* 'topiący się, tający', stpol. *plwieć* 'chwiać się, wahać się' (użycie przenośne), *plwiacych* gen. pl. 'fluctuantium'; ps. *ob-plūv-itū 'opływający w co' (kalka łac. abundans), stpol. *oplwity* 'obfity'.

WSZ-V *plūu-: scs. *plyvati* 'pływać'. Stosunek *kyvati* ⇌ *kūvati* (s.v. *kuu- I) nasuwa pytanie, czy nie należy założyć osnowy *plūvati, która współlistniała z *plūvēti (zob. wyżej).

SZ-C *plū-: 1. lit. *plūti* (prs. *plūnū/plūvū*, prt. *pluvaū*) 'być przepełnionym, rozplýwać się', *paplūti* 'znaleźć się pod wodą, w wodzie; zalać się łzami; obfitować'; sb. *plūtis* m. 'popław u sieci' (LKŽ). – 2. ps. *plyti 'płynąć', sch. *pl̥ti*, stpol. *plyć*, prt. *plyło* '(o płynie) lać się, płynąć; spuścić niby deszcz' (SSTP_{VI} 178), do tego ps. *plynōti jako imperfectivum.

SP *pleuH⁸⁴: scs. *plovō*, *pluti*, stczes. *plovu*, *plūti* 'płynąć', por. setowe *rovō*, *ruti*, *trovō*, *truti*.

N.B. Trafiające się w tej rodzinie formy aniłowe jak np. (1) łot. *pluts*, gen. *pluta* 'tratwa', (2) scs. *plūtū* 'tratwa', ros. *plot*, *plotá* (*plu-to-), stpol. *plet*, *pltu* m., stczes. *plet*, *plti* f. (*plu-ti-) ts., (3) scs. *plūnije* n. 'prąd, tok wody, źródło' (*plu-n-) mogą zostawać w związku z krótkim *plu- starego prs. *plune- < *plu-n-H-é- (zob. wyżej).

2.23. *puu- I < *puH-

SZ-V *puu-: 1. lit. (*su*)*pūvo*, prt. do *pūti* 'gnić' < *pu.ūā- < *puH-ch₂-, 2. prs. infigowane *pūva/pūva* < *pu-n-ū- (zastąpiło *pūna < *pu-n-H-, por. *pūna*), 3.

⁸¹ To widocznie zamiast *p₁juuānā- < *p₁juh₂-en-ch₂-. Por. scs. *zabūvenū* s.v. *buu-.

⁸² Obok tego *pjūdyti* ts. Uderzający nas tutaj wokalizm ū da się wyjaśnić przy założeniu neopierwiastka *pju-*, który został wyabstrahowany ze starego prs. infigowanego *pjunū < *pju-n-h₂-é-. Por. uwagę o *spjudōti* s.v. *(s)pjuu-.

⁸³ Por. *snvēti*, *srūva* obok *snvēnti* 'ciec, płynąć małym strumieniem'.

⁸⁴ LIV 438 rekonstruuje tylko *pleu- 'schwimmen, schweben' i nie uwzględnia wyżej przytoczonego materiału bsl., który zdecydowanie przemawia za setowym charakterem pierwiastka.

nomina: *pūvenos* f. pl. ‘zgnilizna, przedmioty zbutwiałe’, *išpūvīmas* m. ‘wygniecie, wygniłość’, *supūvīmas* m. ‘zgniecie, zgnilizna’, *sāmpuva* ‘zgniły przedmiot’, łot. *puveši* m. pl. ‘ropa, Eiter’.

WSZ ***pūu-**: lit. *išpūvēti* ‘zgnieć do reszty’ (LKŽ), *pūvažīmaī* m. pl. ‘powalony gnijący groch’ (LKŽ).

SZ-C ***pū-**: 1. lit. *pūti* (*pūsta*), łot. *pūt* (*pūstu*) ‘gnić’, 2. *pūdyti* caus. ‘doprowadzać do gnicia, gnoić’, *pūdāmas* ptc. prs. ‘gnijący’ ← **pūda* ‘gnije’ < **puH-d^he-*, 3. *pūliai* m. pl. ‘ropa, Eiter’ (drw. od adi. **pū-la-* ‘zgniły’), 4. *pūtra* ‘coś nadgniłego; istota słaba fizycznie’.

SE **peuH-* ‘faulen’ (LIV 432), pbałt. **pjāu-C*. Tylko nomina: 1. lit. *pjāulas* m. ‘przegniłe lub spróchniałe drewno’, *pjaulai* m. pl. ‘próchno do okurzania pszczoł’, 2. łot. *praūls* m. ‘ein moderndes oder vermodertes Stück Holz; verächtliche Bezeichnung für einen alten Menschen’, z dysymilacji **pļāuls*, to z **pjāulas* (zob. ME_{III} 379)⁸⁵.

2.24. ***puu-** II < ***puH-**

SZ-V ***puu-**: scs. *upūvati* ‘ufać, wierzyć’, ros. *upováť*, ukr. *upováty*, słń. *ūpati*, sch. *īfati se*, czes. *doufati*, stpol. *pwać*, *nadpwać* i *ufać*. Czasownik ten może być denom. od zanikłego przymiotnika **pūvū* < **puH-e/o-* o znaczeniu ‘godny zaufania, wiarygodny’⁸⁶. Jeśli to znaczenie przymiotne rozwinęło się ze starszego ‘czysty’⁸⁷, to mamy tu derywat pierwiastka **peuH-*/**puH-*, por. wed. *punāti* ‘czyści’, *pāvate* ‘staje się czysty’. LIV 432 nie wspomina w tym związku o *upūvati*.

2.25. ***ruu-** I < ***ruH-**

SZ-V ***ruu-**: cs. *rŭvati* ‘rwać, zrywać’ < **ru.ūā-* < **ruH-eh₂-*, scs. *rŭvatva* f. ‘rwanie, darcie’, *vŭzdrŭvanije* n. ‘wrywanie, wykorzenianie’, *rŭvenikŭ* m. ‘jama, dół z wodą’ (zakłada ptc. **rŭvenŭ* ‘rwany’)⁸⁸.

WSZ-V ***rūu-**: słow. *ryvati* iter. (pol. *odrywać*, *wyrywać*). Por. **kryvati* ← *krŭvati* s.v. **kruu-* I. Nomen stpol. *rywocina* f. ‘urwisko, abruptum’ (SSTP_{VIII} 65).

SZ-C ***rū-**: 1. scs. *ryti*, *ryjō* ‘ryć, kopać’, *izdryti* ‘wyryć’ (paralele s.v. **kruu-*, **truu-*); sch. *rīlo* ‘ryj; usta’, 2. lit. *rūtis*, *-tiēs* f. ‘jama, piwnica’ (postać wtórna na miejscu **rūtis*?).

SE **reuH-*: pbałt. **rjāu-* zostało zastąpione przez **rāu-* skutkiem dysymilacji zaszłej w formie prs. **rjāu-jō*, stąd: lit. *rāuti*, *rāuju/rāunu* (prt. *róviau*) ‘rwać, wyrywać (z korzeniem)’, łot. *raūt*, *raūju/raūnu* (prt. *rāvu*). Intens. lit. *rāustyti*.

Drw. **rau-V**: 1. scs. *rovŭ* m. ‘rów’, *p(r)ěrovŭ* m. ‘jama, pieczara’, 2. stlit. *ravalas* ‘chwast’ (Dauksza), lit. *ravà* f. ‘rwanie; pora rwania lnu’, *išravos* f. pl. ‘zielsko wypielone’, *ravūs* ‘dający się łatwo rwać’.

⁸⁵ Lit. *pāvalas* ‘wywrócone, gnijące drzewo’ (LKŽ), które na pierwszy rzut oka wygląda jak apofoniczny drw. na -*alas* od *puv-*, jest w gruncie rzeczy zapożyczeniem z pol. *powal* ‘drzewo powalowe’ (por. *walić się*).

⁸⁶ Rzeczownik typu stpol. *pwa* ‘ufność, fiducia’ < **pūva* nie jest chyba prymarny, lecz jest postvb. do *pwać*. Do tego abstractum dotworzono adi. **pūvīnū*, pol. *pewny* ‘sicher’, czes. slc. *pevný* ‘mocny’.

⁸⁷ Por. pol. potoczne *on jest czysty*, tj. ‘pozbawiony broni, niegroźny’ ⇒ ‘nie budzący podejrzeń’ (skąd krok do ‘budzący zaufanie’).

⁸⁸ Nie wiadomo, czy należy tu lit. *riuv-* (zam. **ruv-*?) w *išriuvėti* ‘utuczyć się’ (LKŽ). Trudność znaczeniowa.

2.26. *ruu- II < *h₃ruH-

SZ-V¹ *ruu-: ps. *rŭvati iter. 'ryczeć' < *ru.ũā- < *h₃ruH-eh₂- (por. wed. *ruvāti* 'ryczy').

SZ-V² *rjuu- (*rj- z wyrównania do SE-C, zob. niżej): 1. ps. *rjŭvati > *rjīvati iter. 'ryczeć' w stpol. *rzwać*, czes. *řvátí* 'ryczeć, wrzeszczeć'. – 2. ps. *rjŭv-īnŭ 'ryczący, ryczący z gniewu; rozeźlony, kłótniwy; wzruszony'⁸⁹, por. cs. *řivnī* f. 'gniew, złość', scs. *riviniŭ* 'rozgniewany, zazdrosny', pol. *rzewny*, *rzewniwy*, czes. *řevný čas* 'czas rui', ros. *revnivyj* 'zazdrosny'.

SZ-C *rū-: sb. *rū-ka- > cs. *rykū* m. 'ryk'⁹⁰ (⇒ denom. scs. *rykati* 'ryczeć, porykiwać').

SE *h₃reuH- 'brüllen' (LIV 272), pbsł. *rjāu-: scs. *rovq*, *rutī* 'ryczeć, wrzeszczeć' (*vūzdruiti* 'zaryczeć'); *rovy* ptc. prs. act. Oboczny paradygmat *rev-/rju-* widać w cs. *revq*, *rjuti*, strus. *revu*, *rjuti* i stczes. *řevu*, *řúti* (por. też slń. *rjovem*, *rjūti*, ros. *revú*, *revéto*). Powstał on przez wprowadzenie do prs. grupy nagłosowej *rj-* z inf. *rjuti*. Skutkiem tego prawidłowe fonetycznie *rov-V* zostało zastąpione przez *rjov-, skąd *rjev- (> *rev-*, *řev-*)⁹¹, zob. Trautmann (1923: 241)⁹².

2.27. *sjuu- < *sjuH-

SZ-V *sjuu-: lit. *siuvù* prs., *siuvaũ* prt. do *siúti* 'szyć', łot. *šuvu*⁹³, prt. *šuvu*. Rekonstrukcja: *sju.ũ-V < *sjuH-V. Por. jeszcze *siuvéjas* m. 'krawiec'; *siuvēlē* f. 'szew'; *siūvena* f. 'wesz bydłęca' zob. *pjūvenos* s.v. *pjūu-. – W słowiańskim por. 1. scs. *šivenŭ* 'szyty' < *sju.ũe-na- < *sjuH-eno- (zob. wyżej *siūvena*), 2. scs. *šiv-īci* 'krawiec', które wymaga praesens ps. *šivq (= lit. *siuvù*) jako podstawy derywacyjnej, por. stlit. *siuvikis* m. 'krawiec' ← *siūva*⁹⁴.

WSZ-V *sjuu-: 1. lit. *pasīūvétī* 'szyć trochę, zajmować się szyciem od czasu do czasu', *siūvis* m. 'szycie; oczko w igle', 2. słow. *šivati*, pol. *zszywać*, *wszywać*, które jako intensivum zakłada *šivati 'szyć' (por. pol. *szwacz*, *szwaczka*).

⁸⁹ Brak u Trautmanna (1923: 241) s.v. *rauō.

⁹⁰ Por. *lūka-, ps. *lyko s.v. *līu-.

⁹¹ Por. łot. *plevināt* 'flattern machen, bewegen (Haare, Flügel)' z *pļav- wobec *plau-*, scs. *plovq* 'płynę', lit. *plāju* 'płuczę, zmywam'.

⁹² Przy *rjuti* istnieć mogło jako intensivum *rjujati. Na to wskazują takie derywaty postwerbalne, jak strus. *rjujenb*, ros. *rjujenb* m. 'czas rui (ryku) u jeleni; nazwa miesiąca września', sch. *rūjan* 'wrzesień', stczes. *řijē* f. 'czas rui u jeleni', czes. *řije* ts., *říjen* 'nazwa miesiąca października' (pol. *rūja* 'czas i miejsce ryku jeleniego' wygląda na wtórne zam. *rzuja, por. *rzwać*, *rzwieć*). Na postvb. *rju-va wskazuje strus. *rjuvitisja* 'coire'.

⁹³ Obok tego nowe prs. *šu-ju*, które zakłada synchroniczną resegmentację *šu-vu*. Zob. niżej *skuju* obok *skuvu* 'golę'.

⁹⁴ Zaskakująca jest wypowiedź Stanga (1966: 334): „Skt. *šivati* : *syūtāh* gibt einen Fingerzeig, dass das Präs. *siūva* keine alte Bildung ist”. Ze stanowiska teorii laryngalnych stī. praesens *šivati* 'szyje' tłumaczy się jako forma innowacyjna, wynika z metatezy spółgłoski laryngalnej w sąsiedztwie u: *sjuH-jé- > *siHu-jé-, zob. Eichner (1988: 135), LIV 493. Wynika z tego, że nie można jej brać za punkt wyjścia dla analizy lit. *siūva*. Podobną metatezę pokazuje refleks stī. *mivati* 'sunie, pcha, trąca', z *mih₁-u-é-ti < *mjuh₁- (pwk. *mjeu₁-), zob. wyżej *muu-.

SZ-C *sĭū-: lit. *siūti* ‘szyć’, łot. *šūt*, scs. *šūt*⁹⁵.

SE *sĭeuh-: brak pbsł. *sĭāu-C, lit. *siāu-, ps. *šu-.

2.28. *skĭuū- zam. *skuū- < *skuh₁-

SZ-V *skĭuū-: ps. *ščĭvati < *ščĭvati, por. pol. *szczwać* ‘kazać (psom) węszyć’, stczes. *ščtvāti*. Nagłos *šč-* z wyrównania do SE (zob. niżej). Co do *iv* zob. *živati* s.v. *žĭuū-. Formą spodziewaną jest *skūvati < *sku.ūa- < *skuh₁-eh₂-⁹⁶. Znacz. etym. ‘sprawić, żeby psy poczuły węchem (zwierzynę łowną)’. Formacja caus. na -ā- w stosunku do scs. *čujō*, zob. s.v. *kuū-.

SZ-C *skū- (brak refleksów).

SE *(s)keuh₁- ‘czuć, spostrzegać’. Ps. *ščujō ‘szczuję’ kontynuowało prs. *skĭāu-je- (w bałt. nieznane). Na tym praesens zbudowano nowy inf. *ščuti: słń. *ščūti*, pol. *szczuć*⁹⁷.

2.29. *skuū- < *skuh₂-

SZ-V *skuū-: łot. *skuvu* prs.⁹⁸, *skuvu* prt. do *skūt* ‘golić’, < *skuh₂-e-, *skuh₂-eh₂-.

SZ-C *skū-: łot. *skūt* inf. (do tego nowe prs. *skūnu*), iter. *skūstītiēs* ‘golić się; myć się’.

SE *(s)keuh₂- ‘robić ostrzem, ciąć, dziurawić’ itp., pbałt. *(s)kĭāu-: lit. *kiāuras* ‘dziurawy’⁹⁹, zapewne też: *skiāutas* m. ‘strzęp’, *skiāutė* f. ‘obcinek tkaniny, część ucięta’, łot. *škāute* ‘ostra krawędź, kant’ (możliwe zmieszanie z rodziną lit. *skutū*, *skūsti* ‘golić, drzeć, obierać, skrobać, obłupiać z kory’, pwk. *skeut-).

2.30. *snuū- < *snuH-

SZ-V *snuū-: ps. *snūvati ‘snuć’ < *snu.ūa- < *snuH-eh₂-. Implikowane przez WSZ-V -snyv- w scs. *osnyvati* ‘zakładać, ustanawiać’. Zob. wyżej *byvati do *būv-*, *kryvati do *krūv-*, *myvati do *mūv-*, *ryvati do *rūv-*.

WSZ-V *snūū-, zob. wyżej.

SE *sneuh- ‘drehen, winden’ (LIV 523), pbsł. *snĭāu-. Por. cs. *snovp* (⇒ *snovati*) ‘prząść, snuć nić’.

Drw. *snaū-V tkwi być może w scs. *osnova* f. ‘osnowa, podstawa’. Por. *rovū* do *rūv-* s.v. *ruū- I.

⁹⁵ Scs. *šijō* jest opartym o inf. *ši-ti* nowotworem, podobnie jak *myjō* :: *myti*, *ryjō* :: *ryti* oraz *bijō* :: *biiti*, *brijō* :: *brīti*, *gnijō* :: *gnīti*.

⁹⁶ Co do wtórnej palatalności w formach SZ por. *bljvati* s.v. *bluū- II.

⁹⁷ LIV 507 nie uwzględnia *ščĭvati, cytuje tylko scs. *čujō*. Vaillant (1966: 295) niesłusznie kwalifikuje *šču-/ *ščĭv- jako „pierwiastek onomatopeiczny”.

⁹⁸ Z dyferencjacji względem prt. pochodzi nowe prs. *skuju*. Por. wyżej *šuju* obok *šuvu* ‘szyję’.

⁹⁹ LIV 508 s.v. *skeuh₂*- cytuje formy hetyckie oraz sti. *skunāti*, *āskunoti*, ale danych bałtyckich nie zauważa. Błędne jest powiązanie *skuvu/skūt* z gr. *ξύω* i z anitowym pwk. pie. *kseu- w ME_{III} 908, Trautmann (1923: 268) i Fraenkel LEW 824 (dowolna hipoteza metatezy *ks > sk, brak wytłumaczenia dla alternacji *uv-V* :: *ū-C*).

2.31. **(s)p̥iũ-* < **(s)p̥iũH-*

SZ-V **(s)p̥iũ-*: 1. scs. *pljivati* ‘pluć, spluwać’ z ps. **p̥jvati* < **p̥jũ.ũā-* < **(s)p̥iũH-e₂-*, pol. *plwać*. Podobnie *živati* z ps. **žjvati* (s.v. **žjũ-*). Zob. też *bljivati* s.v. **blũ-* II, **ščivati* s.v. **skjũ-*. – Słowiański temat na *-ā-* przy SZ sugeruje, że litewski mógł kiedyś mieć prt. **spjuvau*, które później odnowiono jako *spjoviau*. – 2. Śladem po litewskim iter. **spjuvoti* może być *spjudoti* ‘plwać, spluwać’ (LKŻ), ponieważ jego *-d-* da się wyjaśnić wtórnym nawiązaniem do iter. *spjaudyti* ts.¹⁰⁰

WSZ-V **(s)p̥iũ-*: 1. lit. *spjūvis* m. ‘splunięcie’, 2. ps. **-pljivati* ⇐ **pljiv-*, np. scs. *oplivati* ‘opluwać’, stczes. *plivati*, czes. *plivat* ‘-pluwać’.

SZ-C **(s)p̥iũ-*: ps. **plji-* w scs. *plinoti* ‘plunąć’, perfectivum do *pljivati* ‘pluć’, zob. Vaillant (1966: 232)¹⁰¹.

SE **(s)p̥iũH-* ‘spucken, speien’ (LIV 529), pbsł. **(s)p̥iãũ-*: 1. lit. *spjáuti*, *spjáuju*/*spjáunu* (prt. *spjoviau*) ‘plunąć, pluć’, łot. *splāūt*, *splāūju* (prt. *splāvu*), 2. prs. scs. *pljujo*, sch. *pljijēm*, ros. *pljujú*.

2.32. **suũ-* < **suH-*

SZ-V **suũ-*: łot. dial. *suvēns* ‘prosić’ < **su.ũen-* < **suH-en-* (poza tym rozpodobnione w *sivēns*).

SZ-C **sũ-*: por. awest. *hūš* ‘maciora’, gr. *ῥς*, łac. *sūs*.

SE **seũH-*: brak refleksów pbsł. **s̥iãũ-* (ps. **šu-C*).

2.33. **šluũ-* < **šluH-*

SZ-V **šluũ-*: *šlūvenos* f. pl. ‘śmiecie, to co zmieciono, zmieciny’ < **šlu.ũen-* < **k’luH-en-*. Paralele: *pūvenos* s.v. **puũ-*, *pjūvenos* s.v. **p̥jũ-*, *siūvena* s.v. **s̥jũũ-*.

SZ-C **šlũ-* niezauważalny.

SE **k’leũH-* ‘reinigen’ (LIV 298, łac. *cluere*). Brak lit. **šliáuti*, prt. **šluvaũ*. Por. jednak lit. *šliáuti* (*šliáuna*, *šlióvé*) w znac. przenośnym ‘zadać cios, zdzielić, uderzyć’.

Jest prawdopodobne, że allomorf *šlav-* w prs. *šlavù* ‘zamiatam’ (żmudzkie), sb. *sąšlavos*, *iššlavos*, *nūošlavos* f. pl. ‘śmiecie’ przedstawia sobą SO do **šluũ-*.

2.34. **šũũ-* < **k’uH-*

SZ-V **šũũ-*: pbsł. **šũũ-e-* < **k’uH-e-* (brak lit. **šuv-C* ‘sunę’).

WSZ-V **šũũ-*: lit. *šūvis* m. ‘strzał, wystrzał’.

SZ-C **šũ-*: lit. *šūtis*, *-ies* f. ‘kupa, stos’, *šūsnis*, *-ies* f. ‘kupa, stos drzewa, chrustu’ (co do budowy por. *krūsnis* ‘kupa, stos kamieni’ od *krūt-/kráu-*).

¹⁰⁰ Inna możliwość, to hipoteza neopierwiastka *spju-*, pochodzącego z reanalizy **spju-nu* (por. *spjáu-nu*), dla której punktem wyjścia było stare prs. infigowane **spjunu* < **(s)p̥jũ-n-H-é-*.

¹⁰¹ Wbrew temu, co podaje ESJS 666, Vaillant l. c. nie mówi o „wzdłużeniu stopnia zredukowanego”, lecz o stopniu redukcji: „Le thème *pli-* est issu de **pljũ-*, degré réduit de la racine **(s)p̥iẽũ-*, lit. *spjáuju...*”.

SE *k'euH- 'werfen, schieben' (LIV 294), pbsł. šjāu-: 1. łot. *šāuju/šāunu, šāvu, šāūt* 'eine heftige Bewegung nach einer Richtung hin machen; schnell schieben od. stoßen; einen Schlag od. Hieb versetzen; schießen; rasch zufahren, eilig laufen, gehen; regnen', 2. lit. *šiātuvas* m. 'czółenko tkackie', *šiaulys* m. 'strzelec' (n. m. *Šiauliai, -iūs* m.pl.) od *šiāuti. – Obecność w prasłowiańskim paradygmatu *sovǫ, *suti zdaje się wynikać z takich pochodników, jak scs. *sov-ati* 'suwać, trącać' (iter. do *sov-*) i prs. *sujǫ* (od inf. *suti), por. ros. *sovátb, sujú*. – Uderzający stosunek lit. *šāunu :: šāuti* ('sunąć, palnąć, wystrzelić') może być regularyzacją starszego stosunku *šunū :: *šiāuti, gdzie prs. polegało na infiksacji, mianowicie odziedziczonej: *k'u-n-H-é- > *šu-n-é-, zaś *šiāu-C odwierciadłało pbsł. SE (por. łot. *šāūt*). Por. wyżej uwagę o *gáu(nu)* zamiast *giāu-¹⁰².

2.35. *truǫ- < *truH-

SZ-V *truǫ-: 1. ps. *trūvenǫ 'starty, zużyty' < *tru.ue.no- < *truH-eno-¹⁰³, por. denom. pol. *trwonić* zam. *trwionić 'zużywać przez tarcie, żucie, gryzienie' (denom. od ptc. *trwion); sch. *trvènik* m. 'droga tarta, torowana'; cs. *rastrǫva* f. 'ubytek, zguba' (Trautmann 1923: 330). – 2. W litewsko-łotewskim laryngalną uwarunkowany jest neopwk. *trun-*: lit. *trūna, trunėti*¹⁰⁴ 'próchnieć, butwieć', łot. *trunu, -ēju, trunēt* 'wietrzeć, próchnieć, butwieć; drzemać'. Podstawę dało mu prs. infigowane *truna < *tru-n-H-, które zinterpretowano jako osnowę na -a-: *trun-a*. Następnie w litewskim przez wyrównanie do SZ *trū- pojawiło się *trūnėti* i odpowiednie prs. *trūni*¹⁰⁵. – Zwraca uwagę brak WSZ-V *trūǫ-¹⁰⁶.

SZ-C *trū-: 1. scs. *tryti, tryjo* 'trzeć' (por. gr. τρώω 'zetrzeć, wycieńczyć, zgłębić'). – 2. łot. *trū-dēt* intr. 'wietrzeć; butwieć, gnić, próchnieć', z pochodzenia chyba durat. stanu na -ē- do prs. *trūda < *truH-d^he- (por. lit. *pūda-mas :: pūti* s.v. *puǫ- I). Dalszym derywatem jest fact. *trūd-ināt* 'doprowadzać do butwienia, próchnienia, gnicia' (*zeme kaulus trūdina*), zob. ME_{IV} 250.

SE *treuH- 'aufreiben, verbrauchen' (LIV 593): scs. *trovǫ, truti* 'zużywać' (inf. zam. *trjuti < *trjǫu-C, por. *rjuti* s.v. *ruǫ- II)¹⁰⁷. W litewskim oczekuje się SE *triāuti¹⁰⁸. Niejasna jest filiacja czasownika *triaūnija, -yti* a. *trāunija, -yti* 'głośno gryźć (jabłko),

¹⁰² Stopień o, *k'ouH-, jest w praesens prymarnym nieprawdopodobny.

¹⁰³ Por. wyżej scs. *būvenǫ, *krūvenǫ, *mūvenǫ i lit. *pūvenos*.

¹⁰⁴ Z wariantem sonoryzowanym *drūna/drūni, drunėti* albo *drunija/drūni, drunėti*, zob. LKŽ_{II} 763, 766.

¹⁰⁵ Por. też długość w synonimicznym vb. *dūlēti* 'próchnieć, butwieć'.

¹⁰⁶ Nie należy tu łot. *trūvēt* 'opłakiwać, być w żałobie', które pochodzi z dysymilacji *trūrēt*, vb. zapożyczonego ze średniem. *truren* 'trauern', zob. ME_{IV} 252.

¹⁰⁷ Por. SW *trūǫ- w scs. *traviti* iter. 'przetwarzać spożyty pokarm', stpol. *trawić* m. in. '(o ogniu i innych siłach) niszczyć coś, spalać, używać (dóbr materialnych), zużywać je lekkomyślnie'; *trawny* 'podstępny, przebiegły, fałszywy' (SSTP_{IX} 181n.).

¹⁰⁸ Tu powstaje pytanie, czy *triāušėti, -ėja* 'kruszyć się (o włosach, o wełnie owiec), mizernieć, marnieć' obok *trāušėti, -ėja* 'wypadać (o włosach z końskiego ogona)' nie jest z pochodzenia durativum stanu na -sėti, tj. *triāu-sėti.

nagryzać (orzech)', który wygląda na denominativum. Inaczej Fraenkel LEW 1114: w apofonii do *trūnēti*.

2.36. *uū- < *h₂uH-

SZ-V *uū-: pralit. prt. *ūvo 'obuł się' < pbsł. *u.ūā- < *h₂uH-eh₂-. Por. wyżej *būvo*, *gūvu* (łot.), *plūvo*, *pūvo*, *siūvo*. Na podstawie bałtyckiej opozycji prt./inf. na SZ i prs. na SP (zob. Stang 1966: 331) wolno przypuścić, że prt. *ūvo miało kiedyś obok siebie z jednej strony prs. tr. *avū 'obuwam' < *h₂eūH-e- i z drugiej strony prs. intr. *unū 'obuwam się' < *h₂u-n-H-é- (por. hipotezę prs. *munū 'odziewam się' s.v. *muū-). Historyczne lit. *aunū* = *au-nū* przedstawia sobą formację kompromisową, wynikłą ze skrzyżowania *av-ū i *u-nū¹⁰⁹.

WSZ-V *ūū-: *ūvēti, oczekiwane w analogii do *mūvēti(s)* (zob. s.v. *muū- II), nie istnieje.

SZ-C *ū- < *h₂uH-C, zob. niżej.

SE *h₂eūH- '(Fußbekleidung) anziehen' (LIV 245, orm. *agaw* 'odziać się'): *avėti* 'być obutym, nosić obuwie' (*aviū*, *āvi*). Por. lit. *aūti* 'wkladać lub zdejmować obuwie', co jest innowacją zamiast spodziewanego *ūti (SZ-C). SE oraz cyrkumfleks uogólnione z form antewokalicznych z zanikłą lrg., jak prs. *avū, durat. *avē*-, lit. *āvalas*, łot. *apavi* m. pl. 'obuwie'¹¹⁰.

2.37. *žiuū- < *ǵiuH-

SZ-V *žiuū-: scs. *živati* 'żuć', stczes. *živati*, stpol. *žvac* < ps. *zjūvati < pbsł. *žiu.ūā- < *ǵiuH-eh₂-. Paralelą jest *pljivati* z ps. *pljūvati s.v. *(s)pjūū-.

SZ-C *žiu- < *ǵiuH- (brak refleksów bsł.).

SE *ǵieūH- 'kauen' (LIV 148). W bałt. tylko nominalne: lit. *žiūnos* f. pl. 'szczęki' < *žjāū-nā-.

2.38. *žuū- I < *ǵuH-

SZ-V *žuū-: 1. lit. *žūvo*, prt. do *žūti* (zob. niżej) < *žu.ūā- < *ǵuH-eh₂-, 2. prs. infigowane *žūvū* < *žu-n-ū- (war. daw. *žūnū* może stać w związku ze starszym typem *žunū < *ǵu-n-H), 3. sb. *pražūvēlis* 'zaginiony, zgubiony'.

SZ-C *žū-: lit. *pražūti* 'nagle zniknąć z oczu, przepaść, zginać; stracić życie, umrzeć; zmarnować się; popaść w biedę, nieszczęście; z zapamiętaniem pracować, oddawać się jakiemuś zajęciu'. Caus. stlit. *žūdyti*, *žūdžiu* 'potępiać, karać, tracić, zgładzić, zabijać', łot. *zudīties* 'sich sorgfältig bekümmern, sich sorgen', *zūdīt* '(sich) sorgen, sich grämen', *zudināt* caus. 'verloren gehen lassen, vernichten, verstecken'.

¹⁰⁹ To z metanalizy prs. infigowanego. Paralele: *gunu s.v. guū-, *munu s.v. *muū-, *šunu s.v. *suū-, *truna* s.v. *truū-, jak też *sinū* s.v. *siū-.

¹¹⁰ Opaczna jest rekonstrukcja inf. *āuti, jak też wywód *aūna* z *(h₂)au-n-a- w LIV 245, uw. 7.

SE *ǵeuH- ‘sich in schnelle Bewegung setzen’ (LIV 147). Brak refleksu pbsł. *ǵiǵu-C. Drw. *ǵau-: lit. *žaviūosi* (*žāvisi*), *žavētis* ‘zachwycać się’, caus. *žāvinti* a. *žāvinti* ‘oczarowywać, zachwycać, urzekać’, stlit. ‘zgładzić za pomocą czarów’.

2.39. *ǵu- II < *ǵ^huH-

SZ-V *ǵu-: scs. *zŭvati* ‘wołać, wzywać’, pol. *zwać* < *ǵu.ǵā- < *ǵ^huH-eh₂-.

WSZ-V *ǵu-: słow. *zŭvati*, pol. *wzywać, nazywać*.

SZ-C *ǵu-: por. wed. *hūtá-* ‘wzywany’ < *ǵ^huH-tó- (brak lit. *ǵūtas, słow. *zŭtŭ).

SE *ǵ^hueH- ‘rufen’ (LIV 160), wtórnie *ǵ^heuH¹¹¹: scs. *zov* (inf. *zŭvati*) ‘wołam’, stpol. *zowę, zowiesz, zową*, ptc. prs. *tako zowący* ‘tak zwany’ (por. wed. *hávate* ‘przywołuje’). Brak refleksu *ǵiǵu-C.

2.40. *ǵu- III < *ǵ^huH-

SZ-V *ǵu-: pbsł. *ǵuvin AS f. ‘ryba’ < *ǵ^huH-ǵ, lit. AS *ǵivī* (od tego *ǵuvis* jako innowacyjny nom. sg.). – Ze słowiańskiego por. ps. *ǵūveno, stpol. *zwono* n. zam. *zwiono ‘płat ryby wycięty w poprzek ciała’, ros. *zvenó* ts., pol. (*d*)*zwonko* ‘kawałek ryby’, derywat od adi. *ǵūv-enŭ ‘rybi’. Adi. *ǵūvenŭ tak się ma do sb. ps. *zy < *ǵūs ‘ryba’ jak *krūvenŭ (pol. *przekrwiony*) do sb. *kry < *krūs ‘krew’.

Brak SZ-C *ǵūs ‘ryba’ < *ǵ^huH-s. Zob. s.v. *bru- i *kru-.

3. PODSUMOWANIE

W myśl powyższych wywodów należy segmenty (*i*)j, (*u*)v uważać za tej samej rangi ślad po zanikłych laryngalnych, co długość wokaliczna w odpowiednich allomorfach z *i*, *ū*¹¹². Z faktu, że dwoistość refleksów bałt. *bī-C/bij-V*, scs. *bi-C/bij-V* względnie lit. *bū-C/buv-V*, scs. *by-C/būv-V* sprowadza się do pierwotnej jednorodności *b^hiH- względnie *b^huH- wynika, że powstanie alternacji *i-C/iī-V* i *ū-C/uū-V* jest prostym następstwem zaniku laryngalnych w epoce prabałtosłowiańskiej. Natomiast obecność tejże alternacji w pierwiastkach co do pochodzenia nielaryngalnych, aniłowych (zob. niżej Ekskurs I) tłumaczy się jako innowacja morfonologiczna z epoki późniejszej. Z tego wynika postulat, aby w ustępach fonetyki historycznej, które traktują o bałtyckich względnie słowiańskich spółgłoskach *j*, *v*, wyraźnie rozgraniczyć dwojaką proveniencję każdego z tych fonemów, mianowicie, por. tabl. 1.

¹¹¹ Zob. paralełę s.v. *bu-.

¹¹² I z drugiej strony: jak długość w formach stopnia pełnego typu lit. *dėti*, scs. *dėti* ‘kłaść’ < pie. *d^heh₁-C, lit. *stėti*, scs. *stati* ‘stanać’ < pie. *steh₂-C i lit. *dúoti*, scs. *dati* < pie. *deh₃-C.

TABLICA 1. DWOJAKIE POCHODZENIE BSŁ. *J*, *V*.

pie. * <i>ĭ</i> , * <i>u</i>	pie. *(i)H, *(u)H
łot. <i>kreju</i> < *kreĭH-e-	łot. <i>krija</i> , lit. <i>krijà</i> < *kriH-eh ₂ -
lit. <i>lejù</i> < *léĭH-e-	scs. <i>lĭjō</i> < *liH-é-
scs. <i>lĕjō</i> < *léĭH-je-	lit. <i>lĭjo</i> < *liH-eh ₂ -
lit. <i>vejù</i> < *uĕĭh ₁ -e-	scs. <i>vĭjō</i> < *uiH-é-
scs. <i>zĕjō</i> < *ĝ ^h ĕh ₁ -je-	ps. *zĭjati, sch. <i>zjĕti</i> , <i>zjâm</i> < *ĝ ^h ih ₁ -eh ₂ -
scs. <i>zovō</i> < *ĝ ^h ĕuh ₂ -e-	scs. <i>zŭvati</i> < *ĝ ^h uhH-éh ₂ -
ps. *bovō < *b ^h ĕuh ₂ -e- (⇒ SW scs. <i>°baviti</i>)	scs. <i>zabŭvenŭ</i> < *b ^h uh ₂ -eno-

4. EKSKURSY

4.1. Ekskurs I

Litewskie praesentia infigowane typu *šlĭja* ‘opiera o co’, *srĭva* ‘ciecze, leje się’ wywodzą się przez denalizację z *šli-n-ja, *sru-n-ua. Dowodzi to, że infiksacji podległy tu osnowy *šliĭ-, *sruu-. Z morfologicznego punktu widzenia są to osnowy „słabe” w stosunku do *šleĭ- (por. *šlejù*, *šlejúosi*), *sriau- (tu tylko *srav-*, stlit. *srawancio* DP ‘ciekącego’), które są „mocne”. Osobliwości polegają tu na tym, że 1° *šliĭ- stoi zam. *šli-* (por. *pāšlitas* ‘ukośny, ukośnie oparty’), zaś *sruu- stoi zam. *sru-* (por. *išsrŭvù/išsrŭnù*, *-sruvaũ*, *-srŭti* ‘wysączyć się’), i że 2° od *šlĭ-* spodziewalibyśmy się raczej prs. *šli-nù, zaś od *sru-* prs. *sru-nù. Formy faktyczne *šlĭja*, *srĭva* z segmentami *j*, *v* należy więc uznać za wytworzone drogą analogii, mianowicie do praesentiów odpowiednio typu *pĭja* ‘wzbiera mlekiem – o wymieniu’ < *pi-n-ja i typu *bŭva* ‘jestem, bawię gdzie’ < *bu-n-ua. Struktura tych ostatnich jest usprawiedliwiona obecnością antewokalicznego SZ-V o formach *piĭ-V, *buu-V, który alternowały ze SZ-C na *ĩ*, *ũ*, por. *pĭ-C < *piH-C (*pŭti* ‘wzbierać mlekiem; wilgnać, rozmakać’, SP *peĭH- ‘wzbierać; tryskać’), *bŭ-C < *b^huh₂- (*bŭti* ‘być’, SP *b^hueh₂- a. *b^hueh₂- ‘rosnąć; stawać się’). Powyższe prowadzi więc do wniosku, że w języku litewskim niektóre pierwiastki nielaryngalizowane (aniłowe) zakończone na dyftong *eĭ lub *eu (*k’leĭ-, *sreĭ-) uległy analogicznemu oddziaływaniu pierwiastków laryngalizowanych na *eĭH lub *eĭH, które w SZ-V wytwarzają charakterystyczne tylko dla nich allomorfy *iĭ-V, *uu-V, z *ĩ* i *ũ* jako pochodnymi hiatu lrg.

4.2. Ekskurs II

Pojawiający się z rzadka w staroliteńskim sufiks *-ij-as* (*vienatijas*, *medijas/medija*, *prakijas/prekijas*, *žūklījas*, *treinījas/treinījā*), znany i innym językom bałtyckim (por. łot. *sālijs*, *mālijs*, prus. *medies*), jest z pochodzenia formantem przymiotnikowym, który drogą substantywizacji przeniknął również do formacji rzeczownikowych. Sufiks *-i.ja-* jest kontynuacją ie. **i.h₂a-* < pie. **-ih₂o-* (nie zaś **-ijō-*¹¹³). Godne uwagi jest to, że na gruncie litewskim według allomorfizmu *ij-V/i-C* został do *-ija-* dotworzony alternant antekonsonantyczny o postaci *-ī-s*. Pojawia się on w serii nominów lit. na *-ỹs*, np. *arklỹs*, *gaidỹs*, *svetỹs*. Morfologiczne tłumaczenie sufiksu lit. *-ỹs* wydaje się lepsze niżeli hipoteza fonetyczna o kontrakcji **-ijas* w *-ỹs*. Traktowanie sufiksu **-ih₂o-* jest w języku litewskim o tyle specyficzne, że prowadzi do powstania dwu serii derywatów, starszej na *-ijas* (utrzymana w stanie szczątkowym) i młodszej na *-ỹs* (produktywna). Pierwszy z tych sufiksów polega na prostej kontynuacji fonetycznej z uwzględnieniem hiatu laryngalnego, drugi natomiast jest produktem analogii morfonologicznej.

4.3. Ekskurs III

Wyżej przy formie lit. *dveigỹs* (przyp. 10) wspomniano o komplementarności formy antekonsonantycznej *-gy-s* względem antewokalicznej **-gi-*as**, jak też o możliwości dotworzenia wariantu antekonsonantycznego z *ī* na podstawie osnowy wyjściowej antewokalicznej z *ij*. Otóż wydaje się, że stosunkiem implikacji morfolologicznej jak *ij-V* ⇒ *ī-C* można również wytłumaczyć pojawienie się samogłoski długiej *ī* w sufiksie infinitivi lit. *-yti*, słów. *-iti*. Chodzi tu o sufiks czasowników iteratywno-kauzatywnych, które w pie. tworzyły praesens sufiksem **-éje/o-*. Sensowne powiązanie sufiksu **-éje/o-* z innowacyjnym *-ī-* infinitivi umożliwia hipoteza fazy pośredniej *-ija-*, por. lit. praesentia na *-ija* do (denominalnych) czasowników na *-yti*, np. *dalīja*, *dalīti* od *dalīs*. Postać sufiksu *-ija-* na miejscu pie. **-éjo-* odzwierciedla moim zdaniem zwężenie pierwotnego *e* przed *i* – wypadek antycypacyjnej asymilacji¹¹⁴. Z chwilą, gdy w formach osobowych czasownika sekundarnego pojawiła się zwężona sekwencja *-ij-*, mianowicie przed końcówkami wokalicznymi, to została ona – jak się zdaje – wciągnięta w system alternacji *ij-V :: ī-C*, który ukształtował się wcześniej w obrębie czasownika prymarnego, por. np. lit. *lįj(o)* ‘lał’, lecz inf. *lį(ti)*, *gįj(o)* ‘goił się’, lecz inf. *gį(ti)*. Tym sposobem na podstawie *-ij-* prezentального powstało *-ī-* jako alternant właściwy dla pozycji antekonsonantycznej w formacji infinitivi.

¹¹³ Niedawno S. Ambrazas (2000:134, 205) powtórzył młodogramatyczną rekonstrukcję sufiksu w postaci **-i-jo-*. Sugeruje to, że chodzi o pewien wariant sufiksu pie. **jo-*. W myśl naszych wywodów *j* w sekwencji *ija* nie jest jednak fonemem odziedziczonym, lecz stanowi – jako wypełniacz hiatu laryngalnego – swego rodzaju namiastkę zanikłej spółgłoski *H*, w danym razie **h₂*. W odniesieniu do litewskiej formacji na *-ija-* należy mówić o sufiksie **ih₂o-*, który nie ma bezpośredniego związku z sufiksem pie. **-jo-* (po sylabie lekkiej) względnie z wariantem Sieversowym **-ijo-* (po sylabie ciężkiej).

¹¹⁴ Asymilacja taka ma paralelę np. w formach izolowanych jak (1) scs. *trīje* ‘trzy’, lit. *trīs* ts. < **trijis* ⇐ **trijēs*, to z pie. **trejes* (wed. *trāyah*, gr. *τρεῖς* = [trɛ:s], łac. *trēs*, goc. *preis* (NB. Pojawieniu się **trijēs* na miejscu **trejes* sprzyjała zapewne obecność allomorfu *trī* w formie neutrum, por. wed. *trī*, scs. *trī* ‘trzy’, lit. *trỹlika* ‘trzyńście’ < pie. **trih₂*) albo (2) scs. *gostīje* ‘goście’ z nom. pl. **gōstejēs* (łac. *hostēs*, gr. *πόλλεις*).

4.4. Ekskurs IV

W słowiańskim powstają drogą wzdłużenia *ĩ, ũ* iteratywy na *-ijati, -yvati*, np. *°bijati, °lijati, °vijati; °byvati, °kryvati, °myvati, °zyvati, °živati*; ciekawe, że przeważnie kontrastują one z zachowawczym litewskim typem *sijóti, bliuvóti* (por. jednak nowsze *bliūvóti*).

Obok tych typów stają specyficzne w swej formie kauzatywo-iteratywy na *-aviti*. Najpierw trzeba zauważyć, że ich składnik *v* – inaczej niż w wypadku *-yv(ati)* – nie ma nic wspólnego z hiatem laryngalnym. Wziąwszy pod uwagę *-av-* jako względną całość, można ten segment¹¹⁵ wyprowadzić fonetycznie z **-ōu-* i następnie ująć ze stanowiska morfonologicznego jako wzdłużenie segmentu **-ou-* podstawy derywacyjnej. Segment taki był charakterystyczny wyłącznie dla tych osnów prezentalnych na *-e/-o-*, które tworzą od pierwiastków pie. o strukturze **Ceṽ(H)-*. Otóż jest istotne, że fonetyczna zmiana sekwencji pie. **Ceṽ(V)* na słow. *Coṽ(V)* (zastępstwo *e* przez *o*) wytworzyła w odnośnej klasie czasowników prymarnych namiastkę apofonicznego stopnia *o*. To z kolei otworzyło drogę dla innowacyjnego wzdłużenia wokalizmu *o* przy derywacji słowiańskich *caus.-iter.* na *-iti*. Powyższe odnosi się w pierwszym rzędzie do takich derywatów, jak

plaviti ‘pławić’ $\Leftarrow$ *plovō, pluti* ‘płynąć’, pwk. **pleu-*
slaviti ‘sławić’ $\Leftarrow$ *slovō, sluti* ‘słyszać’, pwk. **k’leu-*
traviti ‘trawić’ $\Leftarrow$ *trovō, truti* ‘spożywać’, pwk. **treuH-*.

W drugim rzędzie odnosi się to do takich *iter.-caus.*, które w scs. nie pokazują już osnów prs. na *-ovō*, lecz mają formację nową na *-yjō*, wzorowaną na inf. *-yti*:

naviti ‘męczyć’ $\Leftarrow$ **novō (nyjō)*, *unyti* ‘znużyć’, pwk. **neṽH-*
taviti ‘czynić tęgim’ $\Leftarrow$ **tovō (tyjō)*, *tyti* ‘tyć’, pwk. **teṽH-*.

Por. też *°baviti* ‘°bawić’ $\Leftarrow$ **bovō, byti* ‘być, stać się’, pwk. **b°eṽH₂*¹¹⁶.

SKRÓTY

adi. – adiectivum

aor. – aoryst

awest. – awestyjski

C – dowolna spółgłoska

coniunct. – coniunctivus

czes. – czeski

demin. – deminutivum

¹¹⁵ U Vaillanta (1966: 423–424) pozostawiony bez wyjaśnienia.

¹¹⁶ Vaillant (1966: 424) dodaje jeszcze scs. *staviti* ‘stawić; zatrzymać’, któremu przez porównanie *stati* przypisuje „un élargissement en -v- de la racine“. Hipoteza rozszerzenia pierwiastkowego nie ma oparcia w innych paralelnych wypadkach, jest więc *ad hoc*. Verbum to jest raczej denominatywem od sb. *sta-vū* ‘stanie, stan; zatrzymanie, wstrzymanie’ (por. denom. lit. *stat-yti* ‘stawić’ od **stātas*, dziś *stāčias* ‘postawiony, stojący pionowo’).

- denom. – denominativum
drw. – derywat
durat. – durativum
gr. – grecki
H – dowolna laryngalna (w odróżnieniu od h_1, h_2, h_3)
inf. – infinitivus
intens. – intensivum
lit. – litewski
lrg. – laryngalna
łot. – łotewski
neopwk. – neopierwiaszek
pbałt. – prabałtycki
pdg. akc. – paradygmat akcentowy
pbałt. – prabałtosłowiański
pers. – perski
pf. – perfectum
pie. – praindoeuropejski
pol. – polski
postvb. – (nomen) postverbale
prs. – praesens
prt. – praeteritum
przyp. – przypis
ps. – prasłowiański
pwk. – pierwiaszek
ros. – rosyjski
rus. – ruski
sb. – substantivum
sch. – serbsko-chorwacki
scs. – starocerkiewno-słowiański
SE – stopień *e*
serb. – serbski
słń. – słoweński
SO – stopień *o*
SP – stopień pełny
st^o – staro-
stpr. – staropruski
SW – stopień wzdłużony
SZ – stopień zanikowy (SZ-C – antekonsonantyczny, SZ-V – antewokaliczny)
V – dowolna samogłoska
vb. – verbum
war. – wariant
wed. – wedycki
WSZ – wzdłużony stopień zanikowy
zam. – zamiast
znacz. etym. – znaczenie etymologiczne

BIBLIOGRAFIA

- AMBRAZAS, S. 2000: *Daiktavardžių darybos raida II. Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- BANKOWSKI, A. 2000: *Etymologiczny słownik języka polskiego I-II*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- EICHNER, H. 1988: Anatolisch und Trilaryngalismus, in: Bammesberger, A., ed., *Die Laryngalthorie und die Rekonstruktion des indogermanischen Laut- und Formensystems*, Heidelberg: Carl Winter, 123–151.
- ENDZELIN, J. 1922: *Lettische Grammatik*, Riga: Kommissionsverlag A. Gulbis.
- ESJS – *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, red. E. Havlová, (od zeszytu 7) A. Erhart, Praha: Academia, 1989–.
- FRAENKEL, LEW = Fraenkel, E. *Litauisches etymologisches Wörterbuch I-II*, Heidelberg: Carl Winter, 1955–1965.
- KLINGENSCHMITT, G. 1982: *Das altarmenische Verb*, Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- LIV = *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Unter Leitung von Helmut Rix, unter der Mitarbeit vieler anderer bearbeitet von Martin Kümmel, Thomas Zehnder, Reiner Lipp, Brigitte Schirmer, Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1998.
- LKŽ = *Lietuvių kalbos žodynas I–XX*, Vilnius, 1941–2002.
- MAYRHOFFER, EWAIA = Mayrhofer, M., *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen*, Heidelberg: Carl Winter, 1986–2001.
- ME = Mühlhensbachs, K., *Latviešu valodas vārdnīca / Lettisch-Deutsches Wörterbuch*. Redigiert, ergänzt und fortgesetzt von J[ānis] Endzelins. Bde. I–IV, Riga, 1923–1932.
- OTRĘBSKI, J. 1965: *Gramatyka języka litewskiego II: Nauka o budowie wyrazów*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- POKORNY IEW = Pokorny, J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern: A. Francke AG, 1949–1969.
- RASMUSSEN, J. E. 1989: *Studien zur Morphophonemik der indogermanischen Grundsprache*, Innsbruck. (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 55.)
- SKARDŽIUS, P. 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*. Vilnius: Lietuvių mokslo akademija, Lietuvių kalbos institutas. (Wznovione w reprodukcji fotograficznej jako t. I wydawnictwa Skardžius, P., *Rinkiniai raštai*, red. Albertas Rosinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996.)
- SŁAWSKI SEJP = Sławski, F., *Słownik etymologiczny języka polskiego I–V*. Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 1952–1975.
- SMOCZYŃSKI, W. 1989: *Studia balto-słowiańskie I*, Wrocław–Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. (Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Prace Komisji Językoznawstwa, 57.)
- SMOCZYŃSKI, W. 2001: *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Baltica Varsoviensia, 3.)
- SSTP = *Słownik staropolski*, red. Stanisław Urbańczyk, Kraków: Polska Akademia Nauk, 1953–.
- STANG, Ch. S. 1942: *Das slavische und baltische Verbum*, Oslo: I Kommissjon Hos Jacob Dybwad.
- STANG, Ch. S. 1966: *Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen*, Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.
- TRAUTMANN, R. 1923: *Baltisch-Slavisches Wörterbuch*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- URBUTIS, V. 1981: *Baltų etimologijos etidai*, Vilnius: Mokslas.
- VAILLANT, A. 1966: *Grammaire comparée des langues slaves III: Le verbe*, Paris: Klincksieck.
- ZINKEVIČIUS, Z. 1980–1981: *Lietuvių kalbos istorinė gramatika I–II*, Vilnius: Mokslas.

Wojciech Smoczyński

Gauta 2002 11 29

Uniwersytet Jagielloński

Katedra Językoznawstwa Ogólnego i Indoeuropejskiego

al. Mickiewicza 9/11, 31–120 Kraków, Polska

wsmocz@vela.filg.uj.edu.pl